

PLEK:

Stadsgesprek Stadseiland

Nieuwe woonculturen

Ik wil een huurwoning!

Pionieren in Winkelsteeg

**CPO. Woonkans op een
krappe markt?**

Het gastvrije station

**Samen sterker met
wooncoöperaties**

De Rechtvaardige Stad

Architectuurprijs Nijmegen

ACN college Hoog // Diep

ACN verkent ACN café

Bouwkamer Nijmegen

JAARVERSLAG **ACN 2022**

**Architectuurcentrum
Nijmegen**

Jaarprogramma 2022

PLAATS
MAKEN VOOR DE
RECHTVAARDIGE
STAD

Illustratie | Studio Another Day

KORTE TERUGBLIK

In ons jaarprogramma 2022 vroegen we ons af welke maatschappelijke en ruimtelijke interventies bijdragen aan een rechtvaardige stad. We onderzochten hoe we tot een stad komen die niet alleen kansen biedt aan degenen die ze weten te pakken, maar ook zorgt voor diegenen die op zoek zijn naar een volwaardig bestaan. Hoe wordt dit gestimuleerd door de inrichting en groei van de stad? En welke rol kunnen het ontwerp en de architectuur van de stad spelen in de behoefte aan contact en gemeenschapszin?

PLEK

Het eerste zaalprogramma van het jaar, getiteld **Stads-gesprek Stadseiland**, organiseerden we medio februari in samenwerking met gemeente Nijmegen. Tijdens deze avond, gelukkig weer met publiek en ook thuis te volgen als livestream, presenteerden we verschillende perspectieven op de betekenis en de invulling van stadseiland Veur-Lent in aanloop naar de stadspeiling over de toekomst van het eiland. Wethouder Noël Vergunst opende de avond met een toelichting over het proces rondom de stadspeiling. Stedenbouwkundige Jeroen Ruitenbeek (Palmbout Urban Landscapes) lichtte de vier varianten toe voor het bebouwen van het eiland. Landschapsarchitect Mathieu Schouten (gemeente Nijmegen) vertelde waarom natuur en gebiedsontwikkeling samen kunnen gaan. Bewoner Janneke Duives pleitte voor een zorgvuldig bouwproces met aandacht voor sociale cohesie. Rijksadviseur voor de Fysieke Leefomgeving Jannemarie de Jonge vroeg zich af: 'Wat wil de rivier? Laat het water sturend zijn in het besluit.' En circulair projectontwikkelaar Mark Eerenberg vertelde hoe bouwen kan bijdragen aan een hogere natuurwaarde. Na een voordracht van schrijver en dichter Corinne Heyrman uitte het publiek verschillende zorgen – van geluidsoverlast tot inclusiviteit: van wie wordt het eiland? Uiteindelijk kozen de deelnemers overtuigend voor de variant Waalpark, de optie met geen bebouwing, net als in de daadwerkelijke stadspeiling (95 deelnemers (zaal en livestream), 700+ weergaven video).

Met architect Lyongo Juliana (Lyongo Architecture) en hoogleraar architectuurtheorie Lara Schrijver (Universiteit Antwerpen) richtten we ons in maart op inclusief ontwerpen in **Nieuwe woonculturen**. Met beiden bespraken

we onder leiding van moderator Kiki Kolman hoe een beter beeld van de diversiteit van eindgebruikers kan leiden tot betere architectuur. Neem de gemiddelden en de extremen was Juliana's pleidooi: 'Een brede hal, waar gezinnen met een migratieachtergrond hun schoenen kwijt kunnen, is ook bruikbaar voor iemand die met zijn schoenen vol modder doordendert naar de woonkamer.' In gesprek met Schrijver, Juliana en het publiek besproken we waarom een beperkende en niet-inclusieve woningplattegrond door het bouwbesluit de standaard is geworden (18 deelnemers, 60+ weergaven video's).

In april organiseerden we samen met Arthouse LUX het publieksprogramma **Ik wil een huurwoning!** over krapte op de sociale huurmarkt. Met Esther Lamers (Woonwaarts), Michel Pott (Talis) en Mathieu Kastelijjn (KAW) bespraken we hoe innovatieve concepten en creatieve ideeën toch kunnen bijdragen aan het realiseren van meer huurwoningen. In gesprek onder leiding van Maïté Tjon A Hie vertelde Lamers en Pott hoe de vele eisen, zoals bezwaarprocedures en stijgende bouwkosten, ervoor zorgen dat niet meer met zekerheid gezegd kan worden wanneer projecten klaar zijn. Gelukkig staat er genoeg op de planning vertelden ze, zoals de Nijmeegse projecten NDW21, St Agnetenweg en Station Lent. Mathieu Kastelijjn (KAW) vertelde aan de hand van het onderzoek van KAW 'Ruimte zat in de stad' dat er veel kansen liggen in naoorlogse wijken voor het realiseren van nieuwe huurwoningen. Voor Nijmegen zou dit 7.500 woningen kunnen opleveren. Daarna bespraken we met de deelnemers of de drie aankomende projecten hen perspectief bood als woningzoekende. Muzikant en dichter Teun van Laake vatte de avond samen in een muzikale column (42 deelnemers, 60+ weergaven video).

KORTE TERUGBLIK

P Wonen in Winkelsteeg is voor Nijmegen nog een vergezicht. Het stadsdeel is nu nog bedrijventerrein, maar de komende jaren vindt een transformatie plaats tot een stedelijke mix van wonen en werken. Vooruitblikkend stelden we in mei tijdens **Pionieren in Winkelsteeg** de vraag hoe je vanuit het niets een divers en levendig stadsdeel ontwerpt? We nodigden Han Dijk (PosadMaxwan), Jeroen de Willigen (De Zwarte Hond) en socioloog Jochem Tolsma uit voor lezingen en een gesprek gemodereerd door Lema Salah. Dijk vertelde hoe Winkelsteeg een restplek is geworden – met hier en daar bedrijvigheid – zonder een duidelijke identiteit en presenteerde oplossingen met groene aders en meer ruimte voor fietser en voetganger. De Willigen vertelde over het belang van goed mixen. Tolsma benadrukte dat het lastig is om een stad te sturen vanachter de tekentafel en dat het volgens onderzoek onduidelijk is hoe we de stad goed kunnen mengen. In aanloop naar de avond schreef Fabian de Bont voor Hoog // Diep een verdiepend artikel over Winkelsteeg dat we publiceerde op onze website (22 deelnemers, 45+ weergaven video).

Medio juni bespraken we tijdens het programma CPO. **Woonkans in een krappe markt?** met Henk Vlemmix (Bouwen in Eigen Beheer) en bewoners Kathelijn Acket, Niels Jansen en John Peeters of collectief particulier opdrachtgeverschap een woonkans biedt in de huidige overspannen woningmarkt. We voerden het gesprek, onder leiding van Kiki Kolman, aan de hand van drie hordes – regels, locatie en betaalbaarheid – die tijdens een CPO-traject overwonnen moeten worden. Vlemmix vertelde hoe hij CPO-groepen vanuit BIEB ondersteunde en onderstreepte het belang van het beschikbaar stellen van locaties door gemeentes. Op uitnodiging van ACN reageerden namens gemeente Nijmegen stedenbouwkundige Ingrid van de Vossenbergh, beleidsadviseur wonen Wim van der Velde en gemeenteraadslid voor GroenLinks Marieke Smit op het gesprek. Zij vertelden dat procedures rondom CPO voortdurend bijgeschaafd worden om het proces eerlijker en beter te laten verlopen (45 deelnemers, 45+ weergaven video).

Nog steeds in een gedeeltelijke lockdown besloten we de uitreiking van de **Architectuurprijs Nijmegen 2021** – die gepland stond in januari – te verplaatsen naar eind juni.

Zo sloten we het voorjaar af met een feestelijke zomeravond bij culturele broedplaats Hubert, waar Mecanoo Architecten de vakjuryprijs won voor de nieuwbouw en renovatie van Scholencampus Het Rijks en Jorismavo. Ecodorp Zuiderveld sleepte de duurzaamheidsprijs in de wacht en De Achtertuin nam de publieksprijs mee naar huis. Omdat bij de duurzaamheidsprijs bijzondere aandacht uitging naar sociale duurzaamheid nodigden we stadsmaker Floor Ziegler en placemaker Anneke Jongerius uit voor een inspirerende duopresentatie. Ze vertelden over het belang van de stadsmaker als bemiddelaar voor de inclusieve stad, een belangrijke rol die niet altijd wordt gewaardeerd (104 deelnemers).

De **Dag van de Architectuur** zetten we in ter ondersteuning van Architectuurprijs Nijmegen. We grepen de kans om de kanshebbers voor de vakjury-, duurzaamheids- en publieksprijs – stuk voor stuk bijzondere nieuwe Nijmeegse architectuur – onder de aandacht te brengen door gebouwen open te stellen voor publiek en een routekaart uit te brengen met daarop alle projecten. Deelnemers konden zelf een fietstocht uit zetten langs hun favoriete gebouwen. Een QR-code op de kaart bracht je naar video-impresies – gemaakt door videomakers Niek&Nena – en achtergrondinformatie over de projecten. Via deze video's konden de deelnemers ook binnenkijken bij de projecten die niet meededen aan het open huis. Na afloop van de uitreiking van de Architectuurprijs Nijmegen 2021 publiceerden we een nieuwe editie van de kaart met daarop alle prijswinnaars, die gratis te verkrijgen is bij VVV Nijmegen (33 deelnemers).

Begin oktober bespraken we in **Het gastvrije station** hoe het stationsgebied van Nijmegen tussen alle ruimteclaims ook een plek voor de stad kan worden. Architect Albert Herder (Studioninedots) kwam op voor het belang van openbare ruimte die uitnodigt tot meervoudig gebruik. Met die ruimte moet dan wel in een ontwikkeling rekening gehouden worden. 'In Japan is het zo dat als je een locatie ontwikkelt je tien procent van de ruimte vrijgeeft aan de omgeving. Dit zou ook een goed uitgangspunt kunnen zijn voor Nijmegen, een dat past bij het rebelse karakter van de stad.' Gebiedsmanager van het stationsgebied Paul Matthieu (gemeente Nijmegen) onderstreepte tijdens het gesprek de gigantische uitdaging waarvoor de stad staat. 'We hebben het niet over één project, het gaat om 42 hectare met 28 projecten waar we tegelijkertijd mee te maken hebben.' Stedenbouwkundige Hilde Blank trok in haar presentatie een parallel tussen de ontwikkeling van stationsgebied Leiden – waar ze als stadsbouwmeester aan werkte – en Nijmegen en sloot af met een pleidooi voor de publieke zaak. 'Ga terug naar de basis, je bent er als

gemeente voor de publieke zaak. En leg bij weerstand uit wat bewoners ervoor terugkrijgen.' (58 deelnemers, 135+ weergaven video).

Het vinden van een koop- of huurwoning is door de wooncrisis voor velen onmogelijk geworden. Daarom nodigden we in december samen met Arthouse LUX Peter Kuenzli – co-auteur van het boek **'Operatie wooncoöperatie'** – uit voor een lezing over de wooncoöperatie als alternatieve woonvorm voor mensen die een betaalbare woning zoeken én voorzieningen willen delen. 'De coöperatie verbindt de burger met de woningmarkt en de overheid', stelde Kuenzli. En dat is hard nodig omdat de prijs voor een huur- of koopwoning harder is gestegen dan de inflatie. Hij vertelde dat het verwerven van grond de grootste uitdaging is voor het starten van een wooncoöperatie. De gemeente moet overtuigd worden van het nut en de noodzaak van de ervan. Gelukkig waren er afgevaardigden van gemeente Nijmegen aanwezig die mededeelden dat de gemeente steeds meer vertrouwen heeft in de wooncoöperatie als nieuwe woonvorm (38 deelnemers).

Tijdens de lockdown begin 2022 besloten we om de lezing van architect en stedenbouwkundige Wouter Veldhuis (MUST) te transformeren naar een interviewserie getiteld **De rechtvaardige stad**. Voor deze zesdelige serie interviewde architectuurhistorica Mieke Dings Veldhuis, stedenbouwkundige Anne Seghers, ontwikkelaar Anouk Reintjens, socioloog Kees Schuyt, sociaal wetenschapper Marian Stuiver en schrijver en rapper Massih Hutak. Veldhuis vertelde dat rechtvaardigheid begint bij een gedegen grondbeleid, Seghers pleitte voor het koesteren van plekken als de HEMA, het park en de speeltuin en Reintjens voor ontwikkelen met aandacht voor de wensen van wijkbewoners. In het najaar sprak Dings met Schuyt over groepen in de stad die het meeste met onrecht te maken krijgen, met Hutak over de solidariteit als harde kernwaarde voor de stad en in aanloop naar het jaarthema van 2023 met Stuiver over de relatie tussen sociale en ecologische rechtvaardigheid. Aan het einde van het jaar bundelden we de interviewserie in een klein boekwerk getiteld 'De rechtvaardige stad. Stadmakers en denkers over de stad als collectief project' ter afsluiting van het jaarthema (totaal 1065+ weergaven interviews).

ACN college bood in 2022 een podium aan jong talent. De eigentijdse interdisciplinair werkende architecten spraken tijdens hun college met veel passie over hun eigen werk, persoonlijke missie en de manier waarop ze architectuur combineerden met kunst, duurzaamheid en maatschappelijk idealen. In Arthouse LUX boden we het podium aan architecten Daan Vulkers en Keimpke

Zigterman (Unknown Architects), Tomas Dirrix (Atlier Tomas Dirrix), Gijs De Cock (Raamwerk), Floor Frings (Werkstatt) en Veerle Alkemade en Catherine Koekoek van podcast Respons (totaal 65 deelnemers, 630+ weergaven video's).

In 2022 bracht stadsredactie Hoog // Diep wederom verdieping aan in een breed palet aan actuele ruimtelijke thema's. Redacteur Jozien Wijkhuis dook in de wereld achter flitsbezorging en darkstores, zocht in het kader van de Maand van de Geschiedenis samen met redacteur Fabian de Bont uit hoe vijf rampen Nijmegen ruimtelijk gevormd hebben en schreef een stuk over eigentijdse wijkvoorzieningen als nieuw sociaal cement. Redacteur Fabian de Bont verkende het smoezelige bedrijventerrein Winkelsteeg – Nijmeegs grootste inbreidingslocatie dat moet transformeren tot woonwijk – en Mieke Dings schreef een zomerspecial over Nijmeegse citymarketing. Ook startte Hoog // Diep in het kader van het jaarthema 'De rechtvaardige stad' de rubriek 'Nijmegen door de ogen van ...', waarin de redactieleden buitenlandse student Antonia, ex-dakloze Ton, kinderen Pim en Jet en stadsarcheoloog Harry van Enkevort interviewden. Daarnaast vervolgde Hoog // Diep fotograaf Anne Hopman haar maandelijkse fotocolumn 'Kiek' (totaal 2170+ weergaven artikelen en fotocolumns).

Wat nemen we mee naar 2023?

In ons jaarprogramma bespraken we **PLEK** tweeledig: letterlijk als een plek om te wonen en sociaal-maatschappelijk als een plek om gezien en gehoord te worden in de publieke ruimte van de stad. De wooncrisis had invloed op beiden: scheefgroei vergrootte de kloof tussen degenen die wel en niet een huis wisten te bemachtigen om te wonen, waardoor de stad lang niet meer voor iedereen bleef als plek om te zijn. Volgend jaar gaan we in ons jaarprogramma New Dawn in op de vraag hoe de stad kan groeien met tienduizend nieuwe woningen – tegen de achtergrond van een opeenstapeling van crises – met een minimale impact op de natuur en leefomgeving. Daarbij is het van belang om blijvend aandacht te hebben voor inclusiviteit: biedt de groeiende stad voldoende plek aan mensen met uiteenlopende achtergronden en met een verschillende positie op de maatschappelijke ladder? Want groei draait niet allen om kwantiteit, maar ook om de sociale kwaliteit van de stad.

In dit jaarverslag lees je uitgebreide samenvattingen en vind je doorverwijzingen naar onze website voor video's, interviews en publicaties. We wensen je veel leesplezier toe!

ACN PRESENTEERT

Stadsgesprek Stadseiland

illustratie | Drip For Drip

15 februari

Op dinsdagavond 15 februari organiseerde ACN samen met gemeente Nijmegen een gespreksavond over de toekomst van het Stadseiland. Het eiland ontstond in 2015 door de aanleg van een nevengeul aan de Lentse kant van de Waal - dit om hoog water minder kans te geven en dreigende dijkdoorbraken in de toekomst te voorkomen. Nu wordt het eiland Veur-Lent door de stad omarmd als nieuw natuur- en recreatiegebied. Voor de nabije toekomst worden woningen op het eiland gepland. In dit gesprek spraken bewoners en deskundigen onder leiding van Marlies Leupen over de beste manier om die plannen te realiseren.

Stadspark van de 21e eeuw

Nadat een aantal toeschouwers in Arthouse Lux vertelden waarom ze zijn gekomen, opende wethouder Noël Vergunst de avond. Hij wil graag van Nijmegenaren zélf horen wat de beste invulling voor het eiland is. Om dat te doen organiseert de gemeente een representatieve stadspeiling onder zeventuizend willekeurig gekozen bewoners. Zij kunnen kiezen uit vier ontwerpvarianten, vooral bedoeld als brandstof voor gesprek. De een vindt een iconisch gebouw belangrijk, vertelde Vergunst, de ander juist natuur en groen. Hij dat hoopt mensen op deze manier betrokken raken bij de toekomst van het eiland. De resultaten worden in de zomer naar de gemeenteraad gestuurd, die het uiteindelijke besluit over de toekomst van het eiland zal nemen.

Critici wijzen bij de bouwplannen op de teloorgang van de natuur, vertelde gespreksleider Leupen. Kunnen natuur en gebiedsontwikkeling wel samengaan? Mathieu Schouten, landschapsarchitect bij de gemeente, meent van wel. Hij vertelde dat door de bebouwing in de Waalsprong en

Mathieu Schouten, landschapsarchitect gemeente Nijmegen

het Waalfront, omsloten door de bruggen, de oevers meer met elkaar verbonden raken. Zo ontstaat er een nieuw stadshart, precies op de plek van Veur-Lent. Schouten vindt het een opgave die net zo belangrijk is als het slechten van de stadsmuren in de negentiende eeuw. De stad gaat veranderen, dit is de aanleg van het stadspark van de eenentwintigste eeuw, vertelde hij.

Bebouwing versus groen

Hoe dat er dan precies uit moet komen te zien werd toegelicht door stedenbouwkundige Jeroen Ruitenbeek van Palmbout Urban Landscapes. Zijn bureau heeft de vier denkrichtingen voor het eiland ontworpen. Een moeilijke opgave, zei hij er meteen bij, want hoe verbind je de weidsheid van de rivier met de beslotenheid van de binnenstad en het dorpse karakter van Lent?

Marlies Leupen in gesprek met wethouder Noël Vergunst

‘Laat het water sturend zijn in het besluit om te bouwen op een gebied dat in het licht van de klimaatopgave wellicht kan veranderen.’

In alle vier de denkrichtingen staat het groen voorop, vertelde Ruitenbeek, de oevers moeten onbebouwd blijven. Het gebied bij Fort Knodsenburg blijft leeg, zodat er zichtlijnen van en naar beide oevers blijven.

In elke optie staat één ding vast: op de Hoge Bongerd, onderdeel van de Waalsprong, komt een stedelijk gebied van 240 woningen, zodat er ook een stadsrand aan de Lentse Warande ontstaat. De vier opties voor het eiland, kent wel variabelen: namelijk van onbebouwd met enkele nieuwe sport- en horecagelegenheden (Waalpark, optie 1), naar een gebied met dertig extra woningen langs de Waalbrug (Dijkbuurt, optie 2), naar iets meer woningen op die plek (Brugkwartier, optie 3) tot een meer radicale bebouwingsoptie met veel woningen en een woontoren (Spiegelstad, optie 4).

Jannemarie de Jong (Wing)

‘Het is uniek dat er zoveel betrokkenheid is door meningen uit de stad op te halen.’

Voordracht door Corinne Heymann

Verschillende smaken

Daarna waren er verschillende reacties. Zo pleitte Nijmegenaar Janneke Duives, woonachtig op Hoge bongerd met uitzicht op het eiland, voor zorgvuldigheid in het bouwproces met aandacht voor de sociale cohesie. Rijksadviseur voor de Fysieke Leefomgeving Jannemarie de Jonge vroeg zich af: wat wil de rivier? Die gaat van hoog naar laag, doet wat-ie wil. Is het handig om te bouwen op een gebied dat in het licht van de klimaatopgave wellicht kan veranderen? Laat het water sturend zijn in het besluit, vertelde ze. Tenslotte vertelde Mark Eerenberg, circulair projectontwikkelaar, hoe verschillende bouwplannen kunnen bijdragen aan een hogere natuurwaarde. Doe dit door vanuit de natuur te denken, stelde hij voor, en niet vanuit gebouwen.

Nadat schrijver en dichter Corinne Heyrman een intermezzo verzorgde, uitte het publiek verschillende zorgen. Zullen de woningen op het eiland niet te veel last hebben van verkeersgeluiden op de brug, of zal de bodem niet verzakken bij bebouwing? Daar zijn oplossingen voor, licht landschapsarchitect Schouten toe. Isolatie, ophoging, geluidswanden. En de gemeenteraad dan, vroeg iemand uit de zaal. Kan die zich zomaar naast die peiling neerleggen? Wethouder Vergunst lichtte toe

er is de grootste mond die toch nog *sorry* zegt

als alles volledig veranderd is en eigenlijk best oké blijkt.

Illustratie onderzoek Stadseiland, Emma Ringelding

dat dat kan, maar dat de raad ook zelf om de peiling heeft gevraagd. Het is uniek dat er zoveel betrokkenheid is door meningen uit de stad op te halen.

En de inclusiviteit dan, vroeg iemand, wordt daar rekening mee gehouden – van wie wordt het eiland? De sociale huur, de studentenwoningen – die zitten vooral in de Waalsprong, lichtte de wethouder toe. Op het eiland is daar ook ruimte voor, maar zullen ook wat duurdere woningen komen. Rijksadviseur De Jong haakte daarop in. Ze hield een pleidooi om bewoners op het eiland te zetten die nadenken over de inrichting.

Uiteindelijk mochten mensen in de zaal en de kijkers van de live-stream bij wijze van experiment meestemmen over welke van de vier scenario's het meest geschikt lijkt. Dat ging via de telefoon. Van de negentig stemmen gingen er 43 naar het Waalpark, de optie met geen bebouwing.

ACN PRESENTEERT

illustratie | Drip For Drip

Nieuwe woonculturen

15 maart

Woonbehoeftes komen voor een groot deel wereldwijd overeen: we willen beschutting en veiligheid. Maar in de praktische uitwerking van hoe onze woningen eruitzien, kunnen wensen en belangen verschillen. Hoe zorgen we dat woningen aangenaam zijn voor mensen die buiten de norm van het witte vierhoofdige gezin vallen? Architect Lyongo Juliana (Lyongo Architecture) sprak in de Lindenberg over zijn visie op inclusief ontwerpen en bouwen. Architectuurhistorica Lara Schrijver (Universiteit Antwerpen) schoof aan om mee te praten over (gebrek aan) diversiteit in de architectenwereld.

Woonbehoeftes komen voor een groot deel wereldwijd overeen: we willen beschutting en veiligheid. Maar in de praktische uitwerking van hoe onze woningen eruitzien, kunnen wensen en belangen verschillen. Hoe zorgen

we dat woningen aangenaam zijn voor mensen die buiten de norm van het witte vierhoofdige gezin vallen? Architect Lyongo Juliana (Lyongo Architecture) sprak in de Lindenberg over zijn visie op inclusief ontwerpen en bouwen. Architectuurhistorica Lara Schrijver (Universiteit Antwerpen) schoof aan om mee te praten over (gebrek aan) diversiteit in de architectenwereld.

‘Ik ga vanavond meer vragen stellen dan antwoorden geven’, kondigde Lyongo Juliana aan de start van zijn presentatie aan. Later in het programma vulde hij dit nog aan met: ‘Het mag best een beetje ongemakkelijk voelen wat ik zeg.’ De boodschap van de architect, directeur Caribische Regio bij OZ Architecten, is namelijk kritisch: het stads- en woningontwerp in Nederland is nog veel te weinig inclusief. We ontwerpen en bouwen vaak met het witte gezin van vader, moeder en twee kinderen in het achterhoofd. Maar dit strookt niet met de Nederlandse realiteit.

‘Moestuinen zijn nu hip. Maar toen Marokkaanse gezinnen die dertig jaar geleden aanlegden kregen ze op hun kop: de voortuin moest netjes blijven.’

Waarom is dit relevant voor architecten? Omdat gezinnen met een migratieachtergrond en huishoudens met diverse samenstellingen vaak andere woonbehoeftes hebben – waar nu niet in wordt voorzien. In zijn presentatie noemde Juliana een veelvoud aan voorbeelden. Voor gezinnen met migratieachtergrond is het bijvoorbeeld vaak de norm om schoenen uit te trekken bij binnenkomst. ‘Maar Nederlandse huizen en flats hebben kleine halletjes. Dus komen schoenen in de portiek terecht.’ Waar mensen dan vervolgens op aangesproken worden. Nog zoiets: ‘Moestuinen zijn nu hip. Maar toen Marokkaanse gezinnen die dertig jaar geleden aanlegden kregen ze op hun kop: de voortuin moest netjes blijven.’ En die drie miljoen alleenstaanden hebben wellicht meer behoefte aan ontmoeting, terwijl complexen in Nederland vaak kleine gezamenlijke ruimtes hebben.

Gemiddelden en extremen

Hoe inclusief ontwerpen er wel uit kan zien, illustreerde Juliana desgevraagd met eigen werk. In 2019 opende op Curaçao het Curaçao Medical Center. Juliana hield bij het ontwerpen van het ziekenhuis rekening met de lokale cultuur. Als Curaçaoënaars elkaar bijvoorbeeld

ontmoeten, zullen ze niet voorstellen om binnenkort eens koffie te drinken. Nee: ‘Ze voeren dan een gesprek. Dan gaan ze dertig minuten met elkaar praten. Als je daar geen rekening mee houdt, staan ze in de weg.’ Dus kreeg het ziekenhuis een ruime hal. ‘Dat stond niet in de achtduizend regels van het programma van eisen. Die keuze komt voort uit observaties van de cultuur.’

Maar, zo luidde de vraag na Juliana’s presentatie, hoe kun je hier rekening mee houden als je de uiteindelijke bewoner nog niet kent? ‘Door zowel de gemiddelden als extremen mee te nemen. Dit doen we bijvoorbeeld al met toegankelijkheid. Ruimtes moeten goed zijn voor mensen die goed ter been zijn, maar ook voor iemand in een rolstoel.’ Op dezelfde manier kun je ook als je nog niet weet wie er komt te wonen, rekening houden met een diversiteit aan potentiële bewoners. ‘Een brede hal, waar gezinnen met een migratieachtergrond hun schoenen kwijt kunnen, is ook bruikbaar voor iemand die met zijn schoenen vol modder doordendert naar de woonkamer.’ Juliana riep ontwerpers daarom op met een open vizier te observeren. Ga naar de plek waar je gaat bouwen, praat met de mensen, ontdek wat de lokale mores zijn.

Kiki Kolman in gesprek met de sprekers

Lara Schrijver (Universiteit Antwerpen)

Sociale woningbouw Montana Abou

Wie ontwerpt? Wie bepaalt?

In een sector waar witte mannen de ruime meerderheid vormen, is de kans op blinde vlekken groter. 'De architecten die studenten op opleidingen leren kennen zijn bijna allemaal mannen, bijna allemaal wit', vertelde Lara Schrijver. 'Uiteindelijk denk je dan dat de enige manier van ontwerpen is wat Frank Lloyd Wright en Le Corbusier deden en dan vergeet je wat de vrouwen Lilly Reich en Charlotte Perriand voor de sector hebben betekend. Dan worden heel veel dingen onzichtbaar.'

Hoe komt het eigenlijk dat die standaardplattegronden voor woningen zijn zoals ze zijn, vroeg een deelnemer? Schrijver: 'Tot in de twintigste eeuw zat er overmaat in onze panden. We hadden meerdere ruimtes en die konden we gebruiken als slaapkamers, nu vaak als werkkamer. Maar hoe dichter we op de wensen van de markt gaan zitten, hoe meer je op woningen met minimale afmetingen uitkomt.' Juliana knikte instemmend. 'Dat is begonnen met de invoering van het bouwbesluit. De minimumeisen die daarin staan, werden de norm. Dat in combinatie met een cultuur waarin zuinig doen als een hoog goed wordt ervaren en je komt op woningen zoals ze nu zijn.'

Dat de krappe markt nu weinig ruimte laat om grotere woningen te bouwen, erkende Juliana. Maar hij riep wel op om flexibeler te ontwerpen en bouwen. 'Nu willen we woningen van veertig vierkante meter, maar in de toekomst kan dat weer anders zijn.' En om die inclusievere

Lyongo Juliana (Lyongo Architecture)

'Gemeentes zeggen vaak dat ze inclusieve woningen willen bouwen, maar als een aannemer het anders wil doen, lopen ze aan tegen een enveloppe met voorwaarden.'

woningen en stad te bewerkstelligen, moeten we samenkomen, benadrukte Juliana. 'Als we echt verandering willen, moet ieder zijn stukje doen. Gemeente, architect, ontwikkelaar. Gemeentes zeggen vaak dat ze inclusieve woningen willen bouwen, maar als een aannemer het anders wil doen, lopen ze aan tegen een enveloppe met voorwaarden. Gemeente en ontwikkelaar moeten je de ruimte gunnen en als architect moet je je creativiteit inzetten.'

ACN & LUX PRESENTEREN

Ik wil een huurwoning!

19 april

Nijmegen zit in de top drie van steden met de grootste woningtekorten, ook wat betreft sociale huurwoningen. Wat zijn de grote uitdagingen waar woningcorporaties tegenaan lopen? En waar ligt nog ruimte voor sociale huurwoningen, kansen die tot nu toe onbenut zijn gebleven? Esther Lamers (Woonwaarts), Michel Pott (Talis) en Mathieu Kastelijn (KAW Architecten) vertelden tijdens een avondprogramma van ACN en Arthouse LUX hoe innovatieve concepten, creatieve ideeën en een grondige scan de stad kunnen bijdragen aan het realiseren een huurwoningen voor iedereen.

Bezwaren en stijgende kosten

‘Een eerste obstakel is dat een gemeente sociale huurwoningen moet willen bouwen, omdat de grond van sociale huurwoningen voor minder geld wordt verkocht. Gemeente Nijmegen is daarin gelukkig erg bereidwillig’,

trapte Esther Lamers van Woonwaarts af. ‘En we hebben hele goede prijsafspraken’, vulde Michel Pott van Talis enthousiast aan. Het probleem van de huidige woningcrisis begon al bij de vorige economische crisis: als je weet dat het heel lang duurt om woningen te bouwen, betekent het dat we toen al grote stappen hadden moeten ondernemen. Om verschillende redenen is dit toen niet gebeurd en daar voelen we vandaag de dag nog steeds de gevolgen van.

Een belangrijke vraag is voor nu, een tijd waarin ruimte schaars is, is: waar kunnen er nog woningen bij? Nijmegen is een groene stad en in het kader van natuurinclusiviteit willen we zo min mogelijk buiten de stadsgrenzen bouwen om de omliggende natuur niet onder druk te zetten. Binnen de grenzen van de stad is gelukkig nog veel te behalen, maar een van de problemen waar woningcorporaties bij het bouwen in de stad tegenaan lopen zijn de vele bezwaren van omwonenden. Zo, vertelde Lamers, kan het proces van woningbouw jaren worden vertraagd

‘Binnen de grenzen van de stad is gelukkig nog veel te behalen, maar een van de problemen waar woningcorporaties bij het bouwen in de stad tegenaan lopen zijn de vele bezwaren van omwonenden.’

Michel Pott (Talis) en Esther Lamers (Woonwaarts)

illustratie | Smoove Business

omdat al deze bezwaren afgehandeld moeten worden met bemiddeling van de Raad van State. Doordat bouwkosten in de tussentijd stijgen wordt het realiseren van nieuwe sociale huurwoningen nog meer onder druk gezet.

Ruimte zat

Mathieu Kastelijjn nam daarna het woord. Met zijn architectenbureau onderzoekt hij met het project 'Ruimte zat in de stad' waar nog ruimte is voor nieuwe sociale huurwoningen binnen naoorlogse wijken. Het aantal eenpersoonshuishoudens wordt alleen maar groter, maar tegelijkertijd hebben we heel veel gezinswoningen in Nederland. Er moeten dus meer kleinere woningen komen,

maar hoe gaan we dit doen? 'Eigenlijk moeten we heel goed gaan kijken naar wat er al staat, in plaats van meer bijbouwen', vertelde Kastelijjn. 'Daarom zijn we op zoek gegaan binnen bestaande wijken.'

Woningen toevoegen kan op een aantal manieren, vertelde Kastelijjn. Ten eerste door woningen te splitsen, leegstaande garageboxen te herbestemmen en appartementencomplexen 'op te toppen' en 'op te koppelen'. Ten tweede door chirurgisch in te grijpen op nog lege plekken in de wijk. Als derde optie kunnen we buurten door herstructurering verdere verdichten, dat wil zeggen het slopen van gedateerde woningen en er het liefst twee keer zoveel woningen voor terugbouwen.

Muzikale column Teun van de Laake

In gesprek met Michel Pott (Talis) en Mathieu Kastelijn (KAW)

‘Richt je ook in Nijmegen dus vooral op bestaande stadswijken. Hiermee creëer je kansen voor het verbeteren van de wijk, door bijvoorbeeld fysieke en sociale ontwikkelingen aan elkaar te koppelen.’

Tot slot is er aan de randen van wijken vaak nog veel plek voor woningen. Deze vier ingrepen leveren gezamenlijk een gigantisch potentieel op voor nieuwe sociale huurwoningen.

Richt je ook in Nijmegen dus vooral op bestaande stadswijken, stelde Kastelijn. Hiermee creëer je ook kansen voor het verbeteren van de wijk, door bijvoorbeeld fysieke en sociale ontwikkelingen aan elkaar te koppelen. ‘Wat heel veel mensen zich niet beseffen is dat naoorlogse wijken krimpen. Rond 1970 was bestond een gemiddeld huishouden uit 3,5 personen, nu is dit 2,2. Dat is een krimp van veertig procent. Verdichten kan in naoorlogse wijken dus een nieuwe impuls geven aan wijkwinkelcentra en publieke voorzieningen.’

Op creatieve wijze sloot muzikant en dichter Teun van Laake de avond af met een muzikale column. Zo hoorde het publiek nog één keer waar het op staat: ‘In deze kwestie is samenwerken cruciaal, want het probleem dat wij hier te lijf gaan is te groot, woningnood is de bijnaam.’

ACN PRESENTEERT

Pionieren in Winkelsteeg

illustratie | Drip For Drip

24 mei

Hoe ontwerp je vanuit het niets een divers en levendig stadsdeel? Eén van de belangrijkste stadsuitbreidingen van Nijmegen de komende jaren is Winkelsteeg. Nu is het een smoezelig bedrijventerrein met veel braakliggend grond, ingeklemd tussen het Goffertpark en het Maas-Waalkanaal. Het moet het oude Vindex-denken ver achter zich gaan laten en een stadsdeel worden waar wonen, werken en leven elkaar aanvullen. Tijdens een avond in Arthouse LUX ging Lema Salah in gesprek met stedenbouwkundigen Han Dijk (PosadMaxwan), Jeroen de Willigen (De Zwarte Hond) en socioloog Jochem Tolsma (Rijksuniversiteit Groningen).

Een moeilijke opgave

Han Dijk presenteerde zijn visie op Winkelsteeg, die voortkomt uit de 'Ontwikkelvisie Winkelsteeg 2035' die PosadMaxwan samen met SITE Urban Development voor het gebied opstelde. Een moeilijke opgave, stelde Dijk. Hij liet zien hoe het stadsdeel door het afgraven van het Maas-Waalkanaal en stadspark De Goffert in de jaren '30, de komst van Philips in de jaren '50 en de aanleg van omliggende wijken als Dukenburg een allegaartje is geworden. Er is geen duidelijk profiel, het is een restplek met hier en daar bedrijvigheid geworden.

Dijk lichtte het belang toe van een verbinding tussen Goffertpark en het Maas-Waalkanaal om de afstand tussen de stedelijke gebieden kleiner te maken. 'Als je nu in Winkelsteeg bent en naar de overkant van het kanaal wil, moet je vele trappen op en een hoge brug over', vertelde hij. Oplossingen daarvoor zijn meer groene aders, meer ruimte voor fietser en voetganger en een mix van wonen en werken om het gebied levendiger te maken.

'Je moet mensen niet bij elkaar zetten om betere statistieken te krijgen – het moet ook werken.'

Om een mix van wonen en werken te laten slagen, moet zorgvuldig gemengd worden, zei Dijk. 'Want niemand wil boven een houtzagerij wonen en heel de dag zaaggeluiden horen.'

De inclusieve stad

Voorbeelden van woon-werkmenging zijn er nog niet veel, vertelde Dijk. Bedrijven zijn vaak huivering om naast een woonwijk te wonen en bewoners ervaren snel overlast. Maar die voorbeelden kwamen wél van Jeroen de Willigen, die als creatief directeur van De Zwarte Hond onder meer in Nijmegen werkt aan de nieuwbouwwijk 'Hart van de Waalsprong'. Daar is hij bezig om een stadshart in Lent te creëren. Ergens is dat raar, vond De Willigen. 'De huizen staan er allemaal al, maar we zijn nu pas aan wonen, werken en voorzieningen aan het mengen.' Idealerweise zou je dat al eerder willen, zei hij, en niet achteraf, want buurten lijken zich in Nederland altijd uit te sorteren: werken komt bij werken, wonen bij wonen, rijk bij rijk en arm bij arm. 'Een goede stad beheren is hetzelfde als tuinieren: je moet het onderhouden.' In dit geval om contact tussen verschillende bevolkingsgroepen te behouden.

De Willigen liet aan de hand van voorbeelden uit Rotterdam en Groningen zien hoe mengen goed kan werken. Zo is Rotterdam-West een levendige wijk vanwege de verschillende typen woningen die je daar vindt, van koopwoningen tot sociale huur. Dit in tegenstelling tot de nieuwe wijken aan de Maasoever, die vooral bestaan uit dure appartementen. Dan krijg je, vertelde De Willigen, juist eenheidsworst. Ook vertelde hij over Groningen, waar in de jaren zeventig de auto al uit het centrum werd gehaald. Daardoor kunnen voetgangers en fietsers beter van de openbare ruimte gebruikmaken dan in andere steden.

De stad mengen

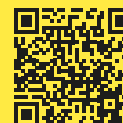
Jochem Tolsma stelde in de discussie dat de werkelijkheid vaak grilliger is dan stedenbouwkundigen doen voorkomen. Het is lastig om een stad te sturen vanachter de tekentafel. Uit onderzoek blijkt namelijk dat het onduidelijk is hoe we de stad goed kunnen mengen. Moeten we dat

Boven | Jeroen de Willigen (De Zwarte Hond), onder | Han Dijk (PosadMaxwan)

doen op het niveau van de straat, wijk of juist het stadsdeel? Uiteindelijk moet de politiek daarin een keuze maken.

Tegen het einde van de avond ontstond een discussie over maakbaarheid. De Willigen wilde niet dat wijken te homogeen worden, Tolsma vroeg zich echter af hoe we bevolkingsgroepen het beste kunnen mengen. Je moet mensen niet mensen bij elkaar zetten om betere statistieken te krijgen – het moet ook werken. Gespreksleider Salah vroeg zich af waarom mengen überhaupt zinvol is: mensen beslissen zelf toch waar en hoe ze willen wonen? Dat klopt, zei Dijk. Maar kijk naar Winkelsteeg. Het gebied pleit voor mengen, want het is er nu, vooral in de avonduren, gevaarlijk. Het is verloederd, je fietst er niet graag doorheen. Daarom moet Winkelsteeg meer geïntegreerd worden in de stad. Bovendien wil je er mengen omdat je meer banen in de stad wil creëren en wil dat mensen er ook gaan wonen om het aantal vervuilende reisbewegingen te beperken. 'Mengen is dus geen doel, maar een middel.'

ACN PRESENTEERT

CPO. Woonkans op een krappe markt?

14 juni

Bij Collectief Particulier Ondernemerschap (CPO) koopt een groep mensen samen een stuk grond of een bestaand pand, om hier individuele woningen te bouwen. De CPO-vraag in Nijmegen stijgt de laatste tijd flink. Maar wat staat mensen die deze woondroom najagen te wachten? En is het een oplossing voor de woningnood? ACN zocht het uit samen met CPO-dromers, CPO-bouwers, CPO-begeleiders en vertegenwoordigers van de gemeente Nijmegen. Tijdens deze drukbezochte avond in LUX we startten we met een de woondroom van twee Nijmegenaren en werden drie hordes behandeld op weg naar die droom.

Ieder CPO-project start met een droom. Kathelijn Acket en Niels Jansen van CPO Nimma vertelden dat ze onlangs het koopcontract tekenden voor een stuk grond. Hun droom gaat over samenwonen met vrienden, in een groene omgeving en in duurzame huizen. Een droom die goed

aansluit bij waarom CPO-projecten zo interessant zijn voor de gemeente Nijmegen. Ingrid van de Vossenberg en Wim van der Velde deelden hoeveel duurzame ambitie en innovatieve woonvormen ze terugzien bij de CPO-plannen.

Horde 1: de lange adem

Wie die droom wil bereiken, moet wel veel doorzettingsvermogen hebben. Voor de vrienden van CPO Nimma heeft het 'een goede drie jaar' geduurd voordat ze hun koopcontract konden tekenen. En dat is best snel: genoeg groepen doen hier zo'n zeven jaar over. CPO Nimma verkreeg, net als veel CPO-projecten, hun grond uiteindelijk via een tender van de gemeente Nijmegen. Die wijst ieder jaar minstens twee plotten aan die enkel verkocht mogen worden aan CPO- of andere collectief wonen-projecten. CPO Nimma moest daarvoor in drie maanden tijd hun visie op papier zetten, een architect aannemen en een ontwerp indienen. Er volgde een flinke strijd met twee andere groepen die CPO Nimma uiteindelijk won. Nu moet het bestemmingsplan nog in orde komen en moet de bouw worden gestart.

Sprekers in gesprek met Kiki Kolman

Boven | Kiki Kolman in gesprek met Henk Vlemmix (BIEB), onder | Niels Jansen en Kathelijn Acket (CPO Nimma)

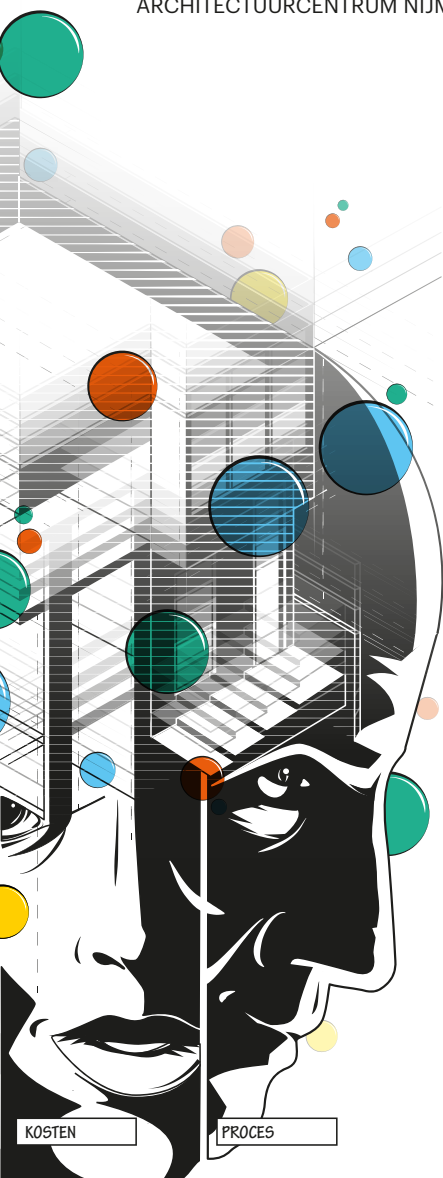
Henk Vlemmix begeleidt vanuit BIEB (Bouwen in Eigen Beheer) groepen zoals CPO Nimma in hun ontwikkelingsproces. Voor de afvallers is zo'n tender een 'hele grote klui'. Ze kregen wel 7.500 euro vergoeding voor de gemaakte kosten, 'maar het kost eigenlijk meer – zeker gezien de inspanningen die zo'n groep verricht'. Gemeente Nijmegen ziet dit ook. De komende kavel worden daarom via loting toegewezen aan groepen die zich bij eerdere tenders al capabel hebben bewezen. Dat gemeente Nijmegen het hier goed doet, wilde Vlemmix even benadrukken.

Zo'n traject, van idee tot ontwerp tot het zoeken naar en strijden om grond, is niet voor iedereen weggelegd. Het vergt veel ambitie, en een zeker werk- en denkniveau. Vlemmix was optimistisch: 'Je moet goed samen na kunnen denken over "hoe willen we samenwonen?"' De volgende stappen kun je uitgelegd krijgen.'

Horde 2: Locatie

Het vinden van een geschikte locatie is een grote uitdaging voor CPO-projecten. Op de particuliere markt lukt het vrijwel niet. CPO-groepen worden steevast overboden door projectontwikkelaars met een grotere portemonnee, zeker starters zonder startkapitaal uit eerder huisbezit. CPO Toekomstmuziek is het wel gelukt zelfstandig een stuk grond te bemachtigen. Voor hen volgt nu een volgende uitdaging: het bestemmingsplan passend maken. En dat blijkt een grote uitdaging door bezwaren van omwonenden. Bij BIEB is dit een bekend probleem: 'Wij raden mensen vaak af dit traject te bewandelen', vertelde Vlemmix. John Peeters van Toekomstmuziek deelde dat hij hoopvol is dat het in hun geval goedkomt.

‘Het enige wat CPO voor je kan doen, is binnen deze markt een woning verkrijgen die volledig naar jouw wens is en minder kost dan de marktwaarde.’

CPO Nimma komt nu uit op huizen van tussen de 70 en 110 m² voor 350.000 tot 450.000 euro. Dat is voor het modale Nederlandse huishouden niet haalbaar, maar dan wonen de CPO-leden in hun droomhuis met veel groen dat duurzaam is gebouwd.

Om CPO voor starters betaalbaar te maken, pleitte Vlemmix voor korting op de grond door gemeentes. Er zijn in Nederland al voorbeelden van constructies waar gemeentes de grond voor minder verkopen aan CPO-projecten tegen de voorwaarde dat zij hun huis alleen met die korting mogen doorverkopen of dat ze anders eventuele winst moeten terugbetalen aan de gemeente. Geen subsidie dus, maar een lening. In Nijmegen bestaat deze constructie nog niet. En dan zijn er nog voorbeelden van CPO's waar ook een huurelement is ingebouwd, vaak in samenwerking met een corporatie.

Maar is CPO een oplossing voor krapte op de woningmarkt? Vlemmix: ‘Het enige wat CPO voor je kan doen, is binnen deze markt een woning verkrijgen die volledig naar jouw wens is en minder kost dan de marktwaarde.’ CPO-huiseigenaren realiseren hun droomhuis voor zo'n tien tot vijftien procent minder dan het zou kosten als ze het van een aannemer zouden kopen.

Nijmegenaren met CPO-dromen zijn dus grotendeels afhankelijk van de tenders van de gemeente. Alleen zo kunnen zij aan een betaalbaar stuk grond komen. Maar dat is ook spannend, vertelde Van de Vossenberg. ‘Je moet als gemeente wel transparant zijn en de grond voor de marktwaarde verkopen.’ Sinds een motie van Marieke Smit (GroenLinks) zet de gemeente in ieder geval in op het vrijmaken van meer plotten en komt er een duidelijk informatiepunt en wordt er gekeken naar andere hulp.

Horde 3: Kosten

Dat bracht de avond bij horde 3. Want leuk en aardig allemaal, maar de zaal vroeg zich ook af: Wat kost dat nou? Is CPO echt de uitweg voor mensen die vastzitten in de woningmarkt? Dat antwoord is op het moment lastiger te geven door enorm fluctuerende bouwkosten.

ACN PRESENTEERT

Het gastvrije station

4 oktober

Het stationsgebied moet de komende tien jaar transformeren naar een duurzame mobiliteitshub met tweeduizend nieuwe woningen, waarin het goed wonen, werken en leven is. Hoe kan het gebied, tussen alle ruimteclaims, ook een plek voor de stad worden? Onder leiding van Michiel Hulshoff presenteerden architect Albert Herder (Studsoninedots) en stedenbouwkundige Hilde Blank (BVR Adviseurs Ruimtelijke Ontwikkeling) inspirerende voorbeelden van gastvrije publieke ruimtes en onderstreepten ze het belang van het station als huiskamer van de stad.

‘Als we het hebben over station Nijmegen horen we vaak de drie O’s’, opende Hulshoff het programma, ‘onoverzichtelijk, onlogisch en onaantrekkelijk.’ Hoe kunnen we voorbeelden uit andere steden inspireren en aanzetten tot verbetering? Albert Herder vertelde dat het stationsgebied altijd één van de moeilijkste opgaven is waar een stad voor staat, maar tegelijkertijd ook één van de meest interessante. Er moeten allerlei stromen in het gebied in elkaar gepuzzeld worden. Architecten hebben bij zo’n ontwerpopgave veel idealen, maar moeten ook rekening houden met allerlei praktische en financiële factoren.

Plek voor de stad

Stations dreigen vaak generieke plekken te worden. Daarom is het belangrijk dat een station dat gaat transformeren zijn eigenheid behoudt: ‘Wat is dat Nijmeegse, wat is dat karakter? Je moet op zoek gaan naar wat de essentie van de plek is: gezelligheid en rebelseid zijn bijvoorbeeld karakters die bij Nijmegen horen.’ Maar, vervolgde Herder, het is bij het ontwerpen van een station ook belangrijk dat er ruimte overblijft die nog niet volledig gedefinieerd is, ruimte die uitnodigt tot meervoudig gebruik met een nog niet vooropgestelde functie. ‘In Japan is het zo dat

illustratie | Studio Another Day

als je een locatie ontwikkelt je tien procent van de ruimte vrijgeeft aan de omgeving. Dit zou ook een goed uitgangspunt kunnen zijn voor Nijmegen, een dat past bij het rebelse karakter van de stad.’

Herder citeerde architect Herman Hertzberger: ‘We hebben genoeg piramides gebouwd ter meerdere eer en glorie van rijke opdrachtgevers. De opgave is nu om podia te bieden aan de activiteiten en verhalen van mensen.’ De publieke ruimte – anders dan de openbare ruimte die beheerd wordt door de gemeente – moet vrij worden ingericht, stelde hij. Bij het stationsgebied is hierbij de grens tussen plein en gebouw, tussen openbaar en privé, van fundamenteel belang spontane ontmoetingen en acties.

Gebiedsmanager Paul Matthieu van gemeente Nijmegen nam kort het podium en bevestigde het interessante maar ook ingewikkelde aan het ontwikkelen van het stationsgebied van Nijmegen. ‘Het is vooral belangrijk dat mensen

‘Het is bij het ontwerpen van een station ook belangrijk dat er ruimte overblijft die nog niet volledig gedefinieerd is, ruimte die uitnodigt tot meervoudig gebruik met een nog niet vooropgestelde functie.’

Michiel Hulshof in gesprek met Paul Matthieu (gemeente Nijmegen)

‘Als bewoners het niet eens zijn met een bepaalde ingreep in de ruimte, neem hen dan serieus en leg ze uit wat er wél nuttig is aan die ontwikkeling en wat ze ervoor terugkrijgen.’

Paul Matthieu (gemeente Nijmegen)

zich realiseren dat het om een heel groot gebied gaat dat verder reikt van het station zelf en dat daar dus vele stakeholders een rol spelen. We hebben het niet over één project, het gaat om 42 hectare met 28 projecten waar we tegelijkertijd rekening mee te maken hebben.’

De publieke zaak

Stedenbouwkundige Hilde Blank begon haar presentatie met het citeren van het motto van haar bureau BVR: ‘Wij brengen lucht in complexe ruimtelijke vraagstukken door het ontwerpen van aanstekelijke vondsten.’ Vanuit haar functie als stadsbouwmeester in Leiden werkte ze aan een ontwikkelvisie voor het station daar, een casus die ook inspiratie kan bieden voor Nijmegen, vertelde ze. Bij een van de varianten voor deze zogenaamde mobiliteits-hub van Leiden werd ervoor gekozen om deze juist niet op de plek van het centrale station te concentreren, maar om over de binnenstad te verdelen, een gedachte die Nijmegen ook eens op het stationsgebied zou kunnen toepassen. Dat zou meer lucht en ruimte kunnen creëren in dit dicht te bebouwen gebied.

Boven | Albert Herder (Studsoninedots), onder | Hilde Blank (BVR)

Blank sloot af met drie hartenkreten. Ten eerste, stelde ze, is het van groot belang om terug te gaan naar de basis: je bent er als gemeente voor de publieke zaak. Pak die verantwoordelijkheid en ga daarnaar terug. Ten tweede dat ‘het spijt hebben van liberalisering’ en zodoende het verliezen van regie de door gemeentes omgezet moet worden in het daadwerkelijk terugpakken van die regie. En ten derde, vertelde Blank, is wederkerigheid van groot belang. Als bewoners het niet eens zijn met een bepaalde ingreep in de ruimte, neem hen dan serieus en leg ze uit wat er wél nuttig is aan die ontwikkeling en wat ze ervoor terugkrijgen.

Dat geldt natuurlijk des te meer voor een stationsgebied, iets dat in het nagesprek met Albert Herder, Hilde Blank en Paul Matthieu ter sprake kwam. Fundamenteel voor een geslaagd stationsgebied is het aanstellen van spreekbuisen – de ogen en oren van bewoners – en natuurlijk de rol van de gemeente. Daarmee kan er in Nijmegen een heel mooi, functioneel en inclusief stationsgebied komen.

ACN & LUX PRESENTEREN

Samen sterker met wooncoöperaties

illustratie | Drip For Drip

8 december

Het vinden van een koop- of huurwoning is voor velen onmogelijk geworden. Biedt de wooncoöperatie een uitweg voor mensen die een betaalbare woning zoeken én voorzieningen willen delen? En wat kan Nijmegen leren van de eerste coöperaties uit Amsterdam, Zürich en Wenen? Tijdens een programma van ACN en LUX sprak initiatiefnemer Peter Kuenzli over de mogelijkheden van wooncoöperaties voor Nijmegen.

De wooncoöperatie

Wat is dat eigenlijk, een wooncoöperatie, niet te verwarren met de woningcorporatie? Kuenzli startte met een korte uitleg van het concept van deze voor Nederland nog onbekende voorvorm. In een wooncoöperatie werken bewoners onderling samen en delen ze voorzieningen

met elkaar. Vaak zijn er gemeenschappelijke ruimtes en leden kunnen doorschuiven op het moment dat er een beter passende woning vrij komt binnen het gebouw. Op deze manier worden de beschikbare ruimtes duurzaam gebruikt. De leden van de wooncoöperatie initiëren ook bouwprojecten die ze zelf financieel ondersteunen, maar ook de winst uit de huur wordt geïnvesteerd in projecten van de coöperatie. En zodra een lid besluit om te verhuizen krijgt deze zijn financiële inleg weer terug.

‘De coöperatie verbindt de burger met de woningmarkt en de overheid.’

Lezing Peter Kuenzli

Publiek

'De gemeente moet overtuigd worden van het nut en de noodzaak van wooncoöperaties voor de stad en haar inwoners.'

Zeggenschap en lage kosten

'De coöperatie verbindt de burger met de woningmarkt en de overheid', stelde Kuenzli. En dat is hard nodig. Want de huurprijs per vierkante meter – de beste indicator van de prijs van een woning – is de afgelopen jaren procentueel veel meer toegenomen dan de inflatie. Dat betekent dat huishoudens onder de streep elk jaar minder geld overhouden voor wonen. Een wooncoöperatie kent dat probleem niet omdat de huur daar evenredig stijgt aan de inflatie en de kosten dus laag blijven. Kuenzli vertelde dat er toch nog relatief weinig vertrouwen is in de wooncoöperatie, omdat veel mensen nog angstig vasthouden aan het idee van het creëren van overwaarde via koop.

Groep, geld en grond

Kuenzli liet voorbeelden zien van wooncoöperaties uit Zürich, München en Wenen, waar bewoners slechts een derde van de gangbare marktprijs aan huur betalen. 'De condities die dat mogelijk maken zijn niet alleen saamhorigheid en gemeenschapszin, maar ook dat de woningen zelf volstrekt gelijkwaardig zijn', vertelde hij. Maar wat is er dan nodig om een zelf een coöperatie te starten? Zodra je een groep, geld en grond (de drie g's) hebt is het mogelijk om een wooncoöperatie te beginnen, lichte Kuenzli toe. Daarbij is het verwerven van een stuk grond de grootste uitdaging. De gemeente moet overtuigd worden

van het nut en de noodzaak van wooncoöperaties voor de stad en haar inwoners, wat soms lastig is bij een voor Nederland nog onbekende woonvorm als deze. Desalniettemin, bemoedigde Kuenzli, is het starten van een wooncoöperatie op zichzelf al zeker de moeite waard.

In het nagesprek nam bewoner Frank het woord, die zelf een wooncoöperatie in Groesbeek aan het stichten is. 'Het is een hele tijdsinvestering', vertelde hij, maar we komen steeds dichterbij.' Gespreksleider Kiki Kolman betrok een aantal raadsleden bij het gesprek, die vertelden dat er ook vanuit gemeente Nijmegen steeds meer draagvlak aan het ontstaan is voor de wooncoöperatie als woonvorm. Tijdens de avond werd duidelijk dat de wooncoöperatie veel perspectief kan bieden voor betaalbare woningen binnen een markt die onder druk staat.

ACN PRESENTEERT

DE RECHT- VAARDIGE STAD

Stadmakers en denkers over de stad als collectief project

Geboren door de lockdown, en ter vervanging van het februari-programma 'Goud geld: oorzaken van de wooncrisis', initieerden we begin van het jaar de interviewserie 'De rechtvaardige stad'. Stedenbouwhistorica Mieke Dings (Bureau Dinges) interviewde door het jaar heen ruimtelijk strateeg Anne Seghers (RUIMTEVOLK), ontwikkelingsmanager Anouk Reintjens (AM), stedenbouwkundige en architect Wouter Veldhuis (MUST), sociaal wetenschapper Marian Stuiver (Wageningen University & Research), emeritus hoogleraar sociologie Kees Schuyt en rapper en schrijver Massih Hutak over hun visie op de rechtvaardige stad.

Belang van ontmoeting

Wie zijn de lost, last, least, latest en loneliest in de stad? De rechtvaardige stad moet op zijn minst aanvoelen als een thuis voor iedereen en een plek zijn die volgens Kees Schuyt 'de gevolgen van allerlei maatschappelijke ellende goed weet op te vangen.' Op veel kleinere schaal zag Anne Seghers ontmoetingsplekken zoals de HEMA als een fundament voor de rechtvaardige stad. 'Het zijn de weinige plekken in een stad waar iedereen wel eens komt en waar er dus nog toevallige ontmoetingen tussen verschillende bevolkingsgroepen plaatsvinden.' Vormgeven aan de rechtvaardige en inclusieve stad reikt dus verder dan alleen het creëren van een plek om te wonen, iets dat

'Het is eigenlijk onbestaanbaar dat in een land waarin bruikbare grond een hele dure collectieve prestatie is, er zoiets als grondbezit bestaat.'

Foto | Anne Hopman

Interviewbundel 'De rechtvaardige stad'

volgens Anouk Reintjens wel eens wordt vergeten door beleidmakers. 'We hebben in het verleden genoeg mono-functionele woongebieden gemaakt om te weten dat het anders moet.'

Waardecreatie

Wouter Veldhuis pleitte – in onze tijd die gekenmerkt wordt door een opeenstapeling van crisis op crisis – voor de transitie naar een systeem waarmee we maximale collectieve waarde uit grond halen, want 'ik vind het eigenlijk onbestaanbaar dat in een land waarin bruikbare grond een hele dure collectieve prestatie is, er zoiets als grondbezit bestaat.' Grond- en woningbezit – en particuliere vermogensopbouw die daarmee gepaard gaat – is ook een van de belangrijke krachten achter gentrificatie, iets waartegen schrijver en rapper Massih Hutak zich met hand en tand verzet. Hij pleitte in zijn interview voor nieuw stedelijk beleid: 'Stadsontwikkeling wordt vaak verward met vastgoedontwikkeling, waardoor we vastgoedwaarde als dominante factor zien. Maar vastgoed zou juist dienend moeten zijn aan de sociaal maatschappelijke waarden die er al zijn.' Marian Stuiver trok het begrip 'rechtvaardige stad' breder door het accent te leggen op de wederzijdse afhankelijkheid tussen mens en natuur: 'Wat mij betreft zijn sociale en ecologische rechtvaardigheid niet los van elkaar te zien. We hebben die natuur keihard nodig.'

'Met alle uitdagingen waarvoor de stad staat, is de rechtvaardige stad dan misschien wel meer dan ooit een collectief project.'

Collectief project

Volgens de stadmakers en denkers die we spraken gaat de rechtvaardige stad over de toegang tot woningen en voorzieningen, het belang van toevallige ontmoetingen, de rol die we grond- en woningbezit willen laten spelen in het creëren van individueel vermogen, wie toegang heeft om mee te praten over het vormgeven van de stad én ecologische rechtvaardigheid. Dat betekent dat de kans groot is dat we particuliere belangen moeten opgeven voor het algemene goed. Met alle uitdagingen waarvoor de stad staat, is de rechtvaardige stad dan misschien wel meer dan ooit een collectief project.

De interviewbundel 'De rechtvaardige stad. Stadmakers en denkers over de stad als collectief project' is als pdf te downloaden of voor een klein bedrag als hard copy te bestellen via de website van ACN.

DAG VAN DE ARCHITECTUUR

Routekaart nieuwe Nijmeegse architectuur

18 juni

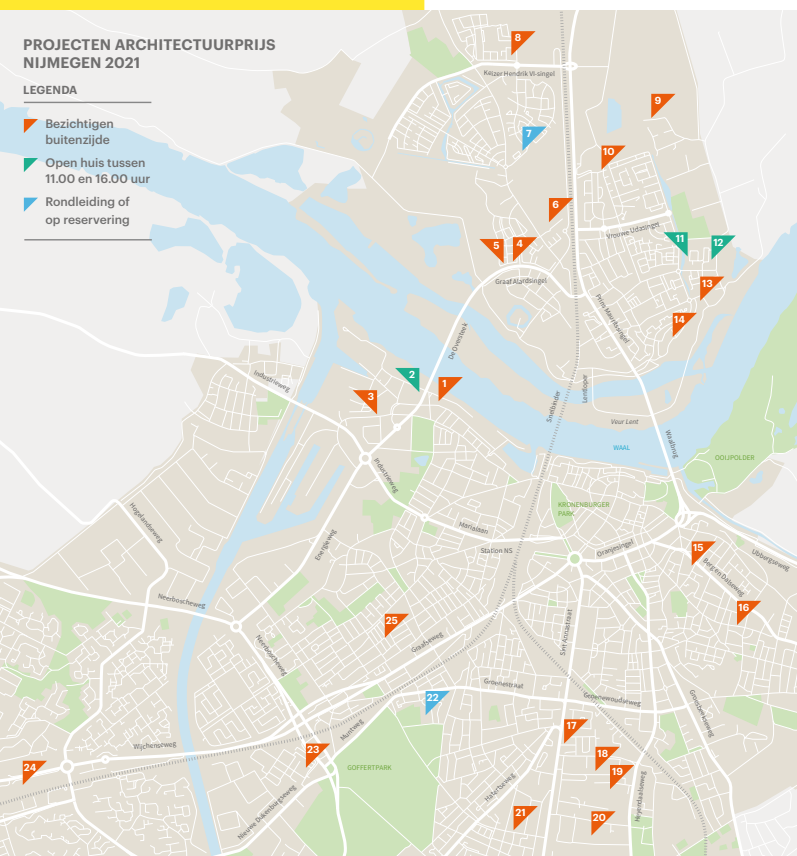
Ook in 2022 werd de Dag van de Architectuur (DvdA) voorbereid in samenspraak met de landelijke stuurgroep onder leiding van Indira van 't Klooster (ARCAM). In de groep zitten onder anderen DvdA Den Haag, CBK Zeeland, Ark Fryslan, CAST, FASadE, platform GRAS, DvdA Arnhem, SCHUNCK, Architectuurcentrum Eindhoven en Architectuur Lokaal.

Het landelijke thema 'T-Huis' werd door veel organisaties overgenomen. Wij kozen ervoor om de DvdA in te zetten ter versterking van de Architectuurprijs Nijmegen 2021 (APN 2021), die vanwege de lockdown in januari verplaatst was naar eind juni. We grepen de kans om weer eens een ouderwetse DvdA te organiseren met openstellingen van bijzondere Nijmeegse architectuur, in dit geval de genomineerde projecten en kanshebbers voor de APN 2021.

We brachten alle kanshebbers voor de vakjury-, duurzaamheids- en publieksprijs in beeld brengen met korte, aantrekkelijke video's gemaakt door de lokale filmmakers Niek&Nena, ter promotie van de Dag van de Architectuur en APN 2021, en vroegen de eigenaren van de projecten hun gebouw open te stellen op de Dag van de Architectuur zelf. Ook lanceerden we een routekaart met daarop alle kanshebbers aangegeven, zodat geïnteresseerden zelf een fietstocht uit konden zetten langs hun favoriete projecten. Een QR-code op de kaart bracht je naar de video's van Niek&Nena en achtergrondinformatie over deze nieuwe Nijmeegse architectuur, om alvast vooronderzoek te doen en binnen te kijken bij de projecten die niet opengesteld waren tijdens de Dag van de Architectuur.

Routekaart

Na afloop van de Uitreiking van de Architectuurprijs Nijmegen 2021 publiceerden we een nieuwe editie van de kaart met daarop alle prijswinnaars, gratis te verkrijgen bij VVV Nijmegen. Het leverde een goede kruisbestuiving op tussen de Dag van de Architectuur en APN en we hielden er een mooie routekaart en documentatie van nieuwe Nijmeegse architectuur aan over!

Routekaart projecten Architectuurprijs Nijmegen 2021

Prijswinnaars vakjuryprijs,
foto Sara Donkers

Architectuurprijs Nijmegen 2021

23 juni

We sloten het voorjaar af met een de verplaatste uitreiking van Architectuurprijs Nijmegen 2021. Tijdens een feestelijke zomeravond bij culturele broedplaats Hubert won Mecanoo Architecten de vakjuryprijs voor de nieuwbouw en renovatie van Scholencampus Het Rijks en Jorismavo. Ecodorp Zuiderveld sleepte de duurzaamheidsprijs in de wacht en De Achtertuin nam de publieksprijs mee naar huis.

Vakjuryprijs

Na uitgebreid overleg kwam de vakjury tot een selectie van drie projecten uit tien genomineerden: het Maria-Montessorigebouw door Inbo, de renovatie en nieuwbouw van scholencampus Het Rijks en Jorismavo door Mecanoo Architecten en Villa Sint Anna door studio PROTOTYPE.

Alle drie de projecten voegen op hun eigen manier waarde toe aan de stad. Echter, waar de jury enkele architectonische uitwerkingen bij het Maria Montessorigebouw en Villa Sint Anna ter discussie stelde, waren de juryleden unaniem lovend en verrast over de manier waarop de karakteristieken en de structuur van het bestaande gebouw bij Het Rijks en Jorismavo door Mecanoo van harte omarmd zijn en nieuwe betekenis hebben gekregen. Ook over de verbinding met de omgeving en de buurt was de jury erg te spreken.

‘Hergebruik is niet altijd vanzelfsprekend omdat een nieuw programma niet perfect zou kunnen passen en dat als beperkend ervaren kan worden. Maar in dit geval zijn de karakteristieken en de structuur van het bestaande gebouw juist van harte omarmd en gezien als cadeautjes voor een nieuwe tijdslaag. Een rijke transformatie en een feest voor de gebruiker’, aldus de jury.

Juryvoorzitter Gus Thielens, foto Sarah Donkers

Boven | Impressie Ecodorp Zuiderveld, onder | Scholencampus Het Rijks en Jorismavo

Publieksfavoriet

Ook het publiek kon een favoriet kiezen. Ruim 1.000 mensen bracht een geldige stem uit. Dat leverde tot het einde een spannende strijd op. Winnaar werd – met tien procent van de te verdelen punten – De Achtertuin, gebouwd in opdracht van de Brent Roozendaal en Diede van Overbeek en naar een ontwerp van Boeijenjong Architecten, op een haar na gevolgd door het Maria Montessorigebouw van Inbo. ‘Een heel erg sympathiek project in vele opzichten’, stelde zowel de jury als één van de stemmers.

De jury werd gevormd door **Gus Tielens**, architect en medeoprichter **Korth Tielens Architecten** (voorzitter), **Teake Bouma**, architect en eigenaar Teake Bouma architectuur/stedenbouw en winnaar van Architectuurprijs Nijmegen 2019 (jurylid), **Sylvia Karres**, founding partner Karres en Brands landschapsarchitecten (jurylid) en **Johan Snel**, stedenbouw-kundige AM Vastgoed (jurylid).

Sociaal duurzame stad

Omdat bij de duurzaamheidsprijs – gewonnen door Ecodorp Zuiderveld – bijzondere aandacht uitging naar sociale duurzaamheid nodigden we stadmaker **Floor Ziegler**

(ZieglerGautier) en placemaker **Anneke Jongerius** (AM) uit voor een inspirerende duopresentatie over werken aan de sociaal duurzame stad. Ze vertelden hoe ze in projecten ruimte lieten voor ideeën van bewoners. ‘Het inspireert ook architecten merken we. Als wij een stad kunnen gaan bouwen vanuit de behoefte van de omgeving, dan krijgen we een heel andere stad.’

Over Architectuurprijs Nijmegen

Architectuurprijs Nijmegen is een terugkerende prijs die wordt georganiseerd door ACN in opdracht van de gemeente Nijmegen. Met deze waardering voor hoogwaardige stedelijke ontwikkeling willen we een bijdrage leveren aan de kwaliteit van architectuur in Nijmegen, bewoners betrekken bij hun leefomgeving en een discussie- en ontmoetingsplatform bieden aan architecten, bouwers, woningcorporaties, bestuurders en bewoners.

ACN COLLEGE

Education Centre Fruerlund

Daan Vulkers & Keimpke Zigterman (Unknown Architects)

8 februari

In ons eerste college van 2022 waren Daan Vulkers en Keimpke Zigterman van het Amsterdamse bureau Unknown Architects te gast. Ze richtten het bureau in 2012 op, al tijdens hun studies Bouwkunde aan de TU Delft. Zigterman deed ervaring op bij Office of Metropolitan Architecture (OMA) en Vulkers bij Baks van Wengerd Architecten. Unknown Architects werd achtereenvolgens genomineerd voor de ARC18 en ARC19 Awards, voor hun projecten Corner House in Leiden en Houthavens Penthouse in Amsterdam.

Wie kiest er nu zo'n naam voor een bureau als je architectuur op de voorgrond wil plaatsen, viel tafelgast Paul van Hontum tijdens zijn inleiding gelijk met de deur in huis. Tijdens de lezing werd dat langzaam duidelijk: het duo wil zelf niet zo nodig bekend worden, maar vindt dat de kwaliteit en de betekenis van het werk vooropstaat.

Zigterman, die eerst als cellist op het conservatorium studeerde, lichtte dat toe door de titel van het college, die hij 'gedachtewisseling' heeft genoemd. Zigterman en Vulkers houden ervan om constant in gesprek te zijn. Niet alleen met elkaar, maar ook met de opdrachtgevers, en de mensen die het daadwerkelijke gebouw maken. 'Architectuur is niet per se een waarheid, de kijk daarop is continu in beweging.'

Dialoog tussen oud en nieuw

Tijdens de studie op de TU Delft werkte het duo meteen samen. In 2012 verbouwde ze aan een Pied-à-terre in Leiden, het huis van Zigtermans ouders. Ze mistten op de universiteit de dialoog met de opdrachtgever – daar moet de inspiratie en feedback vooral uit jezelf komen – maar dat konden ze bij dit project wel doen. Zo ontstond het bureau min of meer per ongeluk.

Het eerste professionele project was Corner House (2018), waarbij een Brits stel vroeg om hun huis in Leiden onder handen te nemen voor een renovatie. Het huis was helemaal vertimmerd met verlaagde plafonds. Het duo herstelde de ornamenten in het plafonds en de ensuite-kamer kwam terug. Die elementen vonden ze bij het huis horen, maar deden dat wel op een eigen manier: hedendaagse materialen, moderne tegels – zo zijn ze constant in dialoog met het huis. Later, in het project Harlem House (2021)

‘Architectuur is niet per se een waarheid, die kijk daarop is continu in beweging.’

Daan Vulkers en Keimpke Zigterman,
foto Mounir Raji

werd bijvoorbeeld ook een uitbouw toegevoegd. Dat geldt ook voor een school in de Haarlemmermeerpolder die ze mochten uitbreiden. Op die manier gingen ze anders naar architectuur kijken, ze mochten elementen toevoegen waarbij nieuw en oud in elkaar overgaan.

Bouwen in het landschap

Later stort het duo zich op grotere projecten. Zo is het er Huis in de duinen (2021) waarbij een familie op een Waddeneiland een huis wilde hebben dat zowel bescheiden als bijzonder is. Vulkers vertelde hoe ze het huis uitgroeven in een duin. Er ontstond een bovenwereld om te leven en een onderwereld om je terug te trekken. Dat deden ze ook bij een school in Duitsland (2020) waarbij op een nog grotere schaal werd gebouwd: een bestaande school van vijfduizend vierkante meter verdubbeld moest worden. Ze probeerde daarbij overgangen te maken tussen buiten en binnen door bijvoorbeeld vensters te maken die de hoek omslaan, zodat het landschap van buiten naar binnen komt.

Gespreksleider Dave Willems dankte het duo voor hun presentatie, merkte op hoe gedetailleerd ze te werk gaan, tot op het niveau van meubel maken aan toe. Hij vroeg zich af wanneer het werk hen betekenis geeft. Een moeilijke vraag, vertelden ze, maar Vulkers wees op het Corner House en Zigterman op het Huis in de duinen, waarbij ze iets moesten creëren dat in dienst staat van de plek. Het monumentale van het huis of het in stand houden van de natuur. Zo gaan de materialen van het duinhuis op in de natuur: de materialen verouderen en vergrijzen mee met de tijd. Als dat lukt, zei Zigterman, zijn ze geslaagd in hun opzet.

Wisselwerking

Tafelgast Van Hontem gaf Zigterman en Vulkers complimenten voor de prachtige ontwerpen, met veel lef en interessante vondsten. Zigterman vertelde dat dat grotendeels te danken is aan de samenwerking, ze delen onaffe ideeën en schieten op elkaars plannen. Zo blijven ze beide scherp. Dat gaat erg natuurlijk, vulde Vulkers aan. Omdat ze maar met z'n tweeën zijn moet er veel concreet gebouwd worden, is er weinig ruimte voor fictief werk zoals prijsvragen. Maar, zei Zigterman, door het werken met restricties van de opdrachtgevers komen we juist tot de meest vindingrijke ideeën.

Willems vroeg tenslotte hoe het komt dat er op het Huis in de duinen een houten dak ligt, terwijl de welstand daar enkel een pannendak wilde hebben. Dat is te danken aan de dialoog, vertelden Vulkers en Zigterman. Eerst wilden ze een zinken dak, maar dat stuitte op weerstand, dus kwamen ze door te praten uit op een houten dak. Dat gebeurt vaker zo, omdat het duo vaak met particuliere opdrachtgevers werkt. Maar, zei Zigterman, het is niet zo dat we hen in onze denklijn moeten krijgen, we ontwikkelen die samen.

Unfair Temporary Museum in Westerpark,
foto Max Hart Nibbrig

Tomas Dirrix, foto Dic Nicolai

‘Architectuur staat steeds meer onder druk van randvoorwaarden, waardoor er minder ruimte is voor experiment.’

Tomas Dirrix **(Atelier Tomas Dirrix)**

5 april

In het tweede college van 2022 was Tomas Dirrix van het gelijknamige Rotterdamse atelier te gast. Hij studeerde met lof af aan de TU Delft en werkte voor verschillende Nederlandse architectenbureaus, waaronder het gerenommeerde OMA in Rotterdam, voordat hij zijn eigen bureau Atelier Tomas Dirrix startte in 2017. Dirrix is medeoprichter van Studio Ossidiana en gaf een kleine drie jaar leiding aan de onderzoeks- en ontwerpafdeling van Diederendirrix architecten. Daarnaast doceert hij aan de TU Delft en TU Eindhoven. In 2018 won hij de ARC18 Jong Talent Award. De jury prees zijn krachtige manier van denken en ontwerpen en de gebouwen die dat oplevert.

Dirrix komt uit een architectenfamilie en Paul van Hontem vroeg in zijn inleidend interview of hem dat heeft beïnvloed. Ja, antwoordde Dirrix, zijn vader werkt als architect in Eindhoven en heeft daar de faculteit ontworpen

‘Ik wil de definitie wat een architect is oprekken, meer bezig zijn met de randvoorwaarden.’

en juist daarom vertrok Tomas Dirrix naar Delft, om zich daarvan los te weken. Hij werkte onder meer voor OMA in Rotterdam. Dat was intens, vertelde hij aan van Hontum. Iedereen was daar geïnspireerd en gemotiveerd, dus daar heeft hij veel geleerd. Daarna begon hij zijn eigen bureau.

Manoeuvres en beweging

Dirrix begon zijn college af met een afbeelding van een vogelbekdier – vinnen, een snavel, poten. Het is een mooi beeld, zei Dirrix, dit dier gebruikt elementen van andere dieren om daarmee zijn voordeel te doen. Het geeft een idee van beweeglijkheid. Net zoals bij zijn project Four Walls (2018) dat hij voor de Unfair Amsterdam maakte, een beurs die, zoals de woordspeling in de naam vermoed, minder wil hokjesdenken op tentoonstellingen. In een grote lege fabrieksruimte maakte hij beweegbare compartimenten die op een speelse manier geordend zijn. Er ontstonden verschillende elementen, net zoals bij het vogelbekdier, die hij handig vond voor zijn ontwerp. Zulke manoeuvres, zoals hij het noemt, gebeurt vaker bij hem. Zo maakte hij een trappenhuis in Rotterdam in een bestaande woning: het creëren van iets nieuws in het bestaande.

Het gaat Dirrix daarbij om het spitsvondige. Hij liet een ogenschijnlijk simpel gebouwtje in Siberië zien, ontworpen door de architect Alexander Brodsky in 2004, waarbij de buitenkant is bekleed met een soort kippengaas. Dat wordt met water besproeid dat weer onmiddellijk bevriest, waardoor een soort kristallen bouwwerk ontstaat. Dat werken met de condities van de locatie inspireert hem. Iets soortgelijks deed Dirrix ook voor een popodium in Vilvoorde in België, waar hij slechts een doek van zeventig kilo op palen spande om een podium te creëren. Dirrix hield geen rekening met de extreme windkracht op de locatie, dus ontwikkelde hij een ballon die het gevaarte omhooghoudt. Zo werkt hij niet alleen met de locatie, maar ook met de elementen.

Elk project begint bij Dirrix bij de bouwsteen. In de meest letterlijke manier liet hij dat zien in zijn project Collectible (2020) waarbij hij voor een tentoonstelling werkte met gasbetonblokken, die normaal verstopt zitten in de muren van onze huizen en panden. Hij stapelde ze op een designbeurs zodat het muren, balies en zithoeken werden.

Later werden de blokken weer teruggenomen door de fabrikant, het was een gesloten cirkel qua duurzaamheid.

Permanente tijdelijkheid

In een van zijn belangrijkste projecten, Temporary Museum (2021), komt weer het archetype van de tentvorm terug, viel gespreksleider Dave Willems op. Is dat een signatuur die we terug kunnen vinden in jouw werk? Op een bepaalde manier wel, antwoordde Dirrix. Tenten fascineren hem omdat ze tijdelijkheid uitstralen. Wij zijn gewend om te bouwen voor de lange termijn, met een permanentie. Een bedoeïentent daarentegen is al vierduizend jaar oud, wordt steeds op dezelfde manier gebouwd, maar telkens afgebroken en opnieuw opgebouwd. Bij Temporary museum is dat ook te zien: het is permanent, maar heeft een tijdelijk karakter: het bouwwerk is te demonteren en kan weer opnieuw op een andere plek opgebouwd worden.

‘Zoek je een nieuwe architectuurtaal?’ vroeg tafelgast van Hontem. Niet per se, zei Dirrix, maar architectuur staat steeds meer onder druk van randvoorwaarden, waardoor er minder ruimte is voor experiment. Soms is Dirrix jaloers op andere ontwerp-disciplines omdat ze van de een op de andere dag iets kunnen maken. Bij een gebouw kan dit niet zomaar. Maar een vraag van de opdrachtgever kan wel helpen de boel ‘op scherp’ te zetten, je weet waar je heen moet.

Een kind uit de zaal stelde aan het einde van de avond een ogenschijnlijke simpele, maar moeilijke vraag: ‘wat voor architect ben jij eigenlijk?’ Er werd gelachen. Dat vond Dirrix een lastige vraag, waar hij niet per se een snel antwoord op had. Hij komt uit een architectenfamilie, vertelde hij, waar het aan de keukentafel veel over gebouwen ging. Steeds grotere en meer bijzondere projecten doen is niet zijn ambitie, vertelde hij. Ik wil de definitie wat een architect is oprekken, meer bezig zijn met de randvoorwaarden. En dat, zei Dirrix, beïnvloedt ook weer zijn vader als architect.

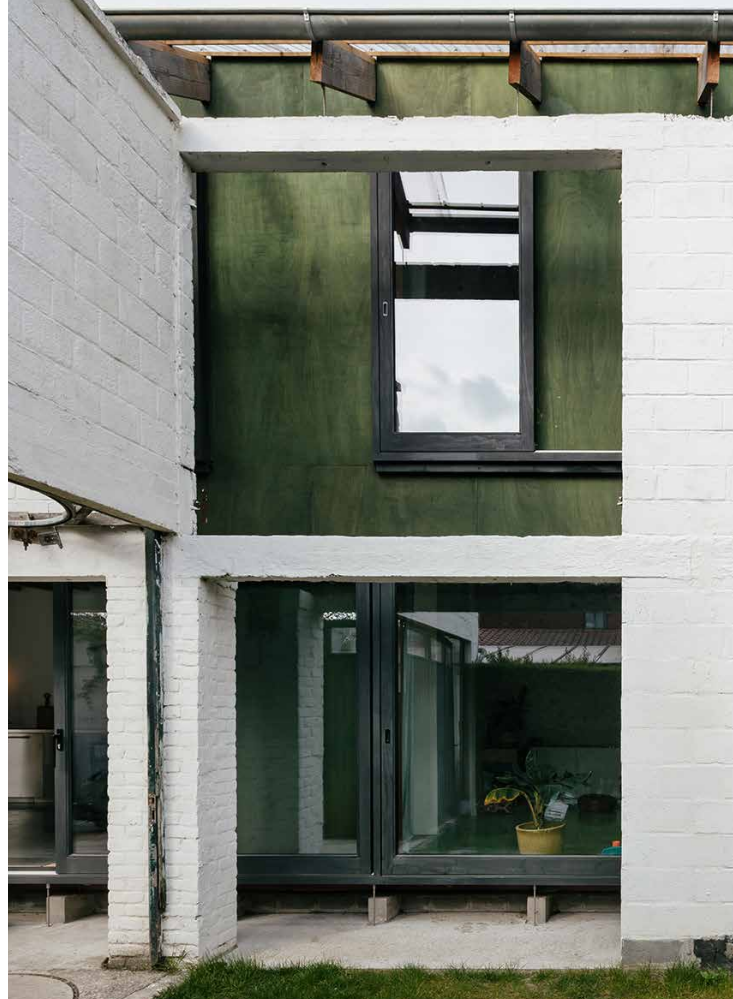
Architectenbureau Raamwerk

Gijs de Cock (Raamwerk)

7 juni

In het derde college van 2022 was architect Gijs de Cock van collectief Raamwerk te gast. Het Belgische bureau, dat De Cock samen met Freek Dendooven leidt, maakt 'empathische architectuur' met aandacht voor de wisselwerking tussen publiek en privaat en tussen open en gesloten. Raamwerk werkte aan diverse projecten voor particuliere en private opdrachtgevers en won verschillende Open Oproepen van de Vlaamse Rijksbouwmeester, waaronder het Jeugd ontmoetingscentrum in Lichtervelde en Duinhelm in Oostende.

Het werk van Raamwerk wordt gekenmerkt door puurheid, ambacht en menselijke schaal. Voordat de presentatie begon, vroeg inleider en tafelgast Paul van Hontum waar die brede visie vandaan komt. 'De Architect is een van de weinige beroepen met een generalistische visie,' antwoordde De Cock. 'Uit veel domeinen proberen we een synthese te maken.' Hij vergeleek het met een dirigent die alles overziet. Het is daarom ook dat, wanneer Van Hontum vroeg naar een specifieke inspiratiebron voor het bureau, De Cock geen antwoord kon geven. 'Dat zou ongezond zijn, we willen een open blik houden.'

'We vinden het hele kleine, bijvoorbeeld een woning, even waardevol als een masterplan voor een sociale woonwijk.'

Meervoudige inspiratie

Die open blik kwam meteen terug in het eerste project waarmee De Cock zijn presentatie opende: een atelierwoning voor een beeldhouder in Mariakerke, een deelgemeente van Gent. Daarbij was het bureau, dat daarvoor met Van Gelder Tilleman architecten samenwerkte, geïnspireerd door twee beelden – namelijk de menselijke maat uit de Griekse oudheid en de ornamenten van zuilen. Dat resulteerde in een bakstenen gevel met daarboven houten dwarsbalken als ornament. Die bakstenen zijn daarbij bewust ruw en imperfect, waardoor het aanzien van de gevel door de dag en met de seizoenen verandert.

Halewijnkouter Drogen, foto Stijn Bollaert

Bij een ander woningproject in Gent – een voormalig afgeleefde carwash verborgen achter garageboxen en gevels – koos het bureau ervoor om een binnengebied te creëren door delen weg te halen. Zo ontstond een spel van nieuwe en oude openingen die met elkaar interneren, legde De Cock uit. Ook in het ontwerp zijn de meerdere oude lagen – voormalige stenen muren, oude hoge plafonds – behouden en aangevuld met nieuwe ideeën, muren en glazen wanden. In de woonontwerpen van Bureau Raamwerk gaan stenen en houten constructies vaak samen, geïnspireerd op de directe bouwwijze van architectenduo Alison en Peter Smithsons – zoals te zien in het ontwerp Upper Lawn Pavilion (1959-1962).

Menselijke maat

Het bureau heeft ook publieke opdrachten gedaan, zoals een jeugdcentrum in het Vlaamse dorp Lichtervelde. Daarbij werd gekozen voor geschakelde ruimten, vertelde De Cock, op een trapsgewijze manier waardoor elke ruimte een eigen atmosfeer krijgt. Zo voelt iedereen zich in elke ruimte op zijn of haar gemak, zonder dat mensen weggestopt worden. Dit komt het best naar voren in het

ontwerp voor Duinhelm in Oostende. Voor dit nieuwe thuis voor veertig mensen met een beperking werd gedacht vanuit de mogelijkheden van de bewoners, met veel aandacht voor een publiek park en bufferzones om ontmoeting te stimuleren.

De Cock eindigde zijn college met een citaat van de Vlaamse architect Bob van Reeth. De strekking: architectuur is te belangrijk om enkel aan architecten over te laten, het zijn namelijk gebouwen waarin mensen leven. Ze moeten voor hun doel gemaakt worden – weer die menselijke maat – niet enkel omdat het een mooi gebouw moet worden. Het moeten ‘intelligente ruïnes worden’, citeerde De Cock Van Reeth. Het moeten gebouwen worden die lange tijd meegaan en meerdere invullingen kunnen hebben, verduidelijkte De Cock dat standpunt.

Minimalistisch decoreren

Gespreksleider Maité Tjon A Hie merkte op dat het bureau steeds meer opdrachten krijgt – Raamwerk groeit. Hoe gaat het bureau zijn zorgvuldige werkwijze – bestuderen, testen, opnieuw uitproberen, hertekenen – blijven behouden? Die werkwijze staat voorop, antwoordde De Cock. Dat blijven we doen. ‘Ook als Raamwerk ineens hoogbouw of iets groters moet doen?’ vroeg architect Van Hontum door. Dan ook, zei De Cock. ‘We houden onze blik open. Onze laatste opdracht Duinhelm was al wat vrijer, maar we vinden het hele kleine, bijvoorbeeld een woning, even waardevol als een masterplan voor een sociale woonwijk.’

Een man in het publiek merkte op dat de referenties die De Cock als voorbeeld voor zijn gebouwen neemt veel sterker en meer uitgesproken zijn dan het eindresultaat. Voor het jeugdcentrum in Lichtervelde gebruikte De Cock gemeenschappelijke hutten in Borneo die zeer exotisch waren. De Cock: ‘Ik wil de referentie zelf niet overnemen, maar ik vind de werkwijze en methodiek interessant. In Borneo valt de gemeenschappelijke ruimte niet op omdat het verwezen zit in het tentenkamp.’ In Lichtervelde deed Raamwerk hetzelfde, maar dan in de Vlaamse context: ze camouflerden het gebouw in het stenen dorpsweefsel – het jeugdcentrum werd onderdeel van het dorp.

Floor Frings

(Werkstatt)

6 september

In het vierde college van 2022 was architect Floor Frings te gast. Frings is oprichter van Mato architecten (2015) en studeerde cum laude af aan de TU Eindhoven. Ze ontving een Archiprix-nominatie voor haar afstudeerproject Resensing Space. Sinds 2021 is Frings partner bij het Eindhovense ontwerpbureau Werkstatt, waar ze samen met architecten Raoul Vleugels en Niels Groeneveld ontwerpen maakt voor een ecologische en sociale leefomgeving. Tijdens haar ACN college vertelde Frings over ontwerpen op het raakvlak van design en architectuur, haar voorliefde voor de werkplaats en haar fascinatie voor materiaal en kleur.

Bij bureau Werkstatt staat (natuurlijk) materiaalgebruik centraal – een gedachte die sinds de oprichting van Mato architecten (kort voor material thoughts) als rode draad terugkomt in Frings' werk. In haar college liet ze een gedeelte van haar afstudeerproject zien, dat ze oorspronkelijk op de laptop had ontworpen. Door digitaal te tekenen ontstond echter afstand tot het project, zei ze. 'Ik had het gevoel dat iets door mijn vingers glipte.' Toen ze de witte ruimte van drie millimeter dik karton in een grote loods in Eindhoven een-op-een bouwde, merkte ze dat de detaillering niet klopte. Zo sprongen de naden van het karton er visueel uit – het waren zaken die niet in de computer vooraf te zien waren. Ook de zintuigelijke ervaring was anders. 'Het lopen over het zachte karton, de weerkaatsende geluiden – het spel van de materialen – kon ik niet uit renders halen.'

Terug naar de grondstof

Het focussen op materialen deed Frings onder meer bij designercollectief Collaboration O in Eindhoven, waar kunstenaars uit allerlei disciplines werken. Ze onderzocht hoe verschillende materialen elkaar beïnvloeden, zoals koper en gips of de wisselwerking van staal op eikenhout.

Ontwerpbureau Werkstatt

'Je doet toch ook geen strakke regenjas aan, waarin je zweet, om vervolgens de temperatuur aan te passen?'

Op die manier probeerde ze de juiste atmosfeer te ontdekken, die later een basis voor haar architectuur zouden vormen. Door het samenwerken met andere kunstenaars leerde ze nieuwe technieken. Zo maakte ze ramen zonder kozijnen voor een loft in een voormalige Philipsfabriek. Iets wat ze anders nooit had gedaan.

Deze technieken zette ze later in bij gebouwen. Zo vroeg een opdrachtgever om een uitbreiding voor een woning in Zeeland (2019) om het water van de Oosterschelde te kunnen zien vanuit het huis. Ze ontwierp een houten dakkapel, die met precisie in het stenen gebouw geschoven kon worden. Hierbij kon ze niet alles zélf meer maken, maar probeerde wel zo veel mogelijk prefab voor te bereiden. Ook bouwde ze een trap in het huis samen met een lokale Zeeuwse meubelmaker.

DIY met anderen

Het was een leerschool. 'Do it yourself met anderen', noemde Frings het. Ze wil de materialen waar ze mee werkt begrijpen. Een uitgangspunt dat ook geldt voor de architecten Raoul Vleugels en Niels Groeneveld, Frings' medepartners bij Werkstatt. Zo zochten ze samen met restaurateurs van Limburgse vakhuizen nieuwe manieren

om huizen te isoleren. De manier waarop Nederlandse huizen worden geïsoleerd is inefficiënt en niet duurzaam. Eerst worden huizen hermetisch afgesloten, waarna een systeem het klimaat buiten gaat nabootsen. Dat moet anders, zei Frings daarover. 'Je doet toch ook geen strakke regenjas aan, waarin je zweet, om vervolgens de temperatuur aan te passen?'

Een eerste project waar de partners van Werkstatt dat toepasten was bij een huis in het Friese Oudega (2013-2019) gemaakt van kalkhennep. Ter plekke experimenteerden ze met isolatievormen. Ook liet Frings een lopend project bij een oude steenfabriek in Ooij aan de Waal zien, waar ze experimenteren met gips, hout en baksteen. 'Er is spanning tussen de natuur en prefab,' zei ze, 'maar we proberen langzaam de beste vorm te vinden.' Werkstatt blijft hierbij weg van referenties naar andere architecten en kijkt naar typologieën in de natuur en kunstinstallaties ter inspiratie.

Van happy few naar iedereen

Gespreksleider Dave Willems vroeg aan Frings wanneer ze haar laptop nog gebruikt. 'Niet vaak,' antwoordde ze, 'maar ik moet de projecten uit de werkplaats wel vertalen naar computermodellen, zodat een projectontwikkelaar het daadwerkelijk kan bouwen.' Frings kan vasthouden aan een eigen rigide manier van werken, maar om het bouwwerk te realiseren moet Werkstatt wel meewerken in bestaande structuren, anders kunnen ze de bouwwereld niet veranderen.

Tafelgast Paul van Hontum vroeg of bij het veranderen van de bouwcultuur verder gekeken moet worden dan het voorschrijven van ander soorten materiaal. Ja, antwoordde Frings, maar als architect zul je wel mee moeten op de bestaande paden. 'Zeker als we willen dat duurzaam bouwen niet enkel voor de happy few is, maar ook betaalbaar is voor een bredere groep, moeten er concessies gedaan worden.' Je kan heel principieel zijn en geen beton of aluminium meer willen gebruiken, maar op grote schaal blijft dat nodig, want we willen ook betaalbare woningen bouwen.

'We proberen als een diesel veranderingen te brengen', sloot Frings af. Het spanningsveld tussen duurzaamheid en betaalbaarheid blijft – zeker in deze tijd van materiaal schaarste. 'Maar we zien veel bereidwilligheid bij projectontwikkelaars. En zo gaan we elke keer een stapje verder.'

Impressie Steenfabriek Ooij

Veerle Alkemade & Catherine Koekoek

(Podcast Respons)

1 november

In het laatste college van 2022 waren architect Veerle Alkemade en architect en filosoof Catherine Koekoek te gast. In dit college spraken de architecten in verschillende gespreksrondes met gespreksleider Dave Willems en het publiek over diversiteit, werkdruk en engagement binnen de architectuur. Omstandigheden die ertoe leiden dat dat Koekoek, Alkemade en veel van hun vrouwelijke mede-architecten hun heil zoeken binnen aanverwante werkvelden zoals landschapsarchitectuur, stedenbouw en academisch onderzoek of de overheid.

Zo werkt Alkemade momenteel als architect en stedenbouwkundige bij het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) en is Koekoek promovenda politieke filosofie aan de Erasmus

Universiteit Rotterdam (EUR). Ze studeerden allebei in 2019 af als architect aan de TU Delft en weken daarna uit naar andere vakgebieden om vanuit de liefde voor architectuur te werken aan een beter architectuurklimaat. 'Niet omdat we het werk verschrikkelijk vonden', zei Koekoek bij aanvang van het college, 'maar we merkten dat voor zaken die ons interesseerden – zoals feminisme of natuurinclusief ontwerpen – er bar weinig ruimte is.'

Onzekere werkcultuur

Koekoek en Alkemade traptten hun college af met een cliché: dat van de oververmoeide, overwerkende en slecht betaalde architect die voor een conservatieve werkgever werkt. Het is overtrokken, zei Koekoek daarover, 'maar het beeld werkt impliciet door: jonge architecten nemen de omstandigheden voor lief omdat het werk hun passie is.' Weinig architecten zijn aangesloten bij een vakbond, legde Alkemade uit, overwerken voor een gemiddeld salaris is een geaccepteerde standaard. De uitspraak zorgde voor discussie in de zaal. 'Voor de top moet je veel opofferen,' zei iemand in het publiek. Maar er was ook weerklank. Een vrouw gaf aan dat ze zich tijdens haar studie bouwkunde altijd tegen vooroordelen moest verzetten – de architectuurwereld is immers een mannenwereld.

Catherine Koekoek en Veerle Alkemade

Cijfers van de Stichting Fonds Architectenbureau's (SFA) uit 2022 bevestigen het beeld van hoge werkdruk onder (jonge) architecten, lieten Koekoek en Alkemade zien. Er is sprake van hoge doorstroom en het opgeven van het sociale leven of het gezin. De afhankelijkheid van tijdelijke contracten en kleine bureaus voeden de onzekerheid. In het publiek was de eigenaar van een klein architectenbureau aanwezig. Hij gaf aan dat hij zijn werknemers stimuleert om grenzen aan te geven. Ook doet zijn bureau niet mee aan ontwerpwedstrijden (tenders), waar bureaus vaak onbetaalde arbeid verrichtten om een opdracht binnen te krijgen.

Om de onzekere werkcultuur te doorbreken is niet alleen een denkverandering noodzakelijk bij werkgevers, zei Koekoek, maar ook bij werknemers. Zo kunnen architecten zich aansluiten bij een vakbond. In Engeland bestaat succesvol United Voices of the World, een vakbondsorganisatie die zich verzet tegen het idee van altijd aanstaan, overwerken en je leven opofferen voor een passie.

Gebrek aan diversiteit

Koekoek en Alkemade vertelden het verhaal van de Amerikaanse Denise Scott Brown die in 1991 geen architectuurprijs kreeg, maar haar partner wel – terwijl ze

'Als architect moet je juist expliciet tonen wat de impact van je gebouw is.'

samen het gelauwerde architectenbureau VSBA leidden. Het voorbeeld laat zien dat de architectuur voornamelijk een (mannen)bolwerk is waarbij individuele ontwerpers als sterren worden gezien. Door dit systeem, vertelden Koekoek en Alkemade, blijft architectuur om een een individueel uitgangspunt draaien, zonder dat er rekening wordt gehouden met andere perspectieven. Denk daarbij niet alleen aan vrouwen, maar ook aan andere minderheden zoals mensen met een migratieachtergrond. De oplossing is heel gemakkelijk, maar ook moeilijk, zei een ontwerpster in de zaal daarover. 'We moeten in dialoog blijven met degene voor wie we het gebouw ontwerpen en niet alleen denken vanuit opdrachtgevers of stereotypen en aannames.'

Koekoek en Alkemade lieten een afbeelding zien uit 'de Stad van de Vrouwen' van Christine de Pisans (1405), een Middeleeuws prozaverhaal dat geldt als een van de eerste feministische werken uit de Europese literatuur. De Pisans pleit in dat werk voor een gelijkwaardige behandeling van vrouwen. Alkemade en Koekoek willen dat dat ook meer gebeurt in de architectuur. Het project Collecting Otherwise van Het Nieuwe Instituut in Rotterdam houdt zich daar mee bezig, maar ook in hun eigen podcast Respons gaan ze het gesprek aan met mede-architecten over hun ervaringen binnen de ontwerppraktijk om te onderzoeken en bespreekbaar maken van feministische vragen in architectuur.

Bouwen aan een betere toekomst

We worden soms moedeloos omdat verandering zo traag gaat, zei Alkemade tenslotte. Zo wordt in Rotterdam de Tweebosbuurt gesloopt voor architectuur uitsluitend voor de rijkere klassen, terwijl de lage inkomens moeten vertrekken naar de randen van de stad. De tendercultuur en marktwerking zijn nog steeds leidend. In Respons proberen de twee jonge architecten te bouwen aan een betere toekomst. Zo spreken ze met Paulien Bremmer, de architect van de Rietveldacademie, waar studenten invloed hadden op het ontwerp.

Koekoek en Alkemade besloten hun college met een quote van architect Hanneke Stenfert, die het dilemma tussen de eigen creativiteit en het perspectief van de gebruiker goed laat zien. 'Ik dacht altijd: als ik voor andere gebruikers ontwerp, moet ik als architect onzichtbaar worden – maar je moet juist expliciet tonen wat de impact van je gebouw is. Dat moet je uitspreken en juist dán kan je voor verandering zorgen.'

HOOG // DIEP

Bedrijventerrein Winkelsteeg

De kwaliteit van de gebouwde omgeving gaat iedereen aan. Daarom betreft ACN een breed publiek bij de inrichting van onze leefomgeving met een veelzijdig, actueel en vooral inhoudelijk programma. Een programma dat we sinds 2020 versterken met stadsredactie 'Hoog // Diep'. Als onafhankelijk platform werpt Hoog // Diep een positief kritische blik op de stadsontwikkeling van Nijmegen. Niet om bovenop de actualiteit te duiken, maar om stedelijke ontwikkelingen – daar waar mensen en stenen elkaar raken – in een breder maatschappelijk kader te plaatsen.

Het afgelopen jaar boog de stadsredactie Hoog // Diep zich weer over breed palet aan stedelijke thema's. Redacteur Jozien Wijkhuis trapte de nieuwe reeks 'Nijmegen door de ogen van ...' af met een interview met uitwisselingsstudent Antonia Leise over haar blik op de stad, dook in de wereld achter flitsbezorging en 'darkstores' – een nieuwe bezorgdienst voor stedelingen die ook in Nijmegen tot veel klachten leidde, zocht in het kader van de Maand van de Geschiedenis met redacteur Fabian de Bont uit hoe vijf

rampen Nijmegen ruimtelijk gevormd hebben en schreef een stuk over eigentijdse wijkvoorzieningen als nieuw sociaal cement – een pleidooi voor het organisatievermogen van de wijkbewoners zelf. Fabian de Bont ging voor 'Nijmegen door de ogen van ...' op pad met ex-dakloze Ton en stadsarcheoloog Harry van Enckevoort en verkende het smoezelige bedrijventerrein Winkelsteeg – Nijmeegs grootste inbreidingslocatie, dat moet transformeren tot een levendige woon-werkwijk. En Mieke Dings sprak voor

Fotocolumn Kiek, foto Anne Hopman

Vrijmarkt Nijmegen, foto Anne Hopman

‘Voor daklozen is de stad geen verlengde van hun huis. Nee, de stad is hun huis, hun woonkamer.’

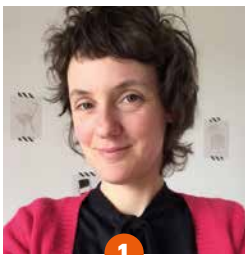
‘Nijmegen door de ogen van ...’ met kinderen Pim en Jet en schreef een zomerspecial over Nijmeegse citymarketing.

Redacteur en fotograaf Anne Hopman vervolgde in 2022 haar maandelijkse beeldcolumn ‘Kiek’. Ze maakte onder andere een de fotoseries ‘Code grijs’ over de stad ontkleurd door het grauwe januariweer, ‘Tuintje in mijn stad’ over volks- en gemeenschapstuinen, de zomerspecial ‘Staycation in Nijmegen’ over exotische architectuur voor een vakantie in eigen stad en legde opvallende tekstuele uitingen in de openbare ruimte vast in de fotocolumn ‘Het straat geschreven’.

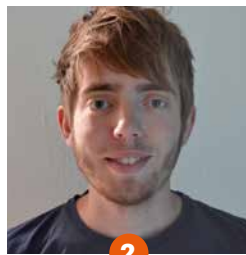
De Hoog // Diep redactie bestaat uit een sterk team gespecialiseerd in onderzoeksjournalistiek:

- 1 **Mieke Dings** is auteur en architectuurhistorica. Ze schrijft boeken en artikelen voor diverse bladen.
- 2 **Fabian de Bont** is journalist en historicus en publiceert ook voor NRC, De Groene Amsterdammer en VPRO geschiedenis.
- 3 **Jozien Wijkhuijs** is journalist en radiomaker. Ze werkt onder andere voor De Nieuwe Oost | Wintertuin, Radboud Magazine, Dag & Nacht media en Oneworld.
- 4 **Anne Hopman** is fotograaf en vormgever. Ze verkent steden met een frisse blik en heeft oog voor detail.
- 5 **Dave Willems** is namens ACN projectcoördinator en eindredacteur.

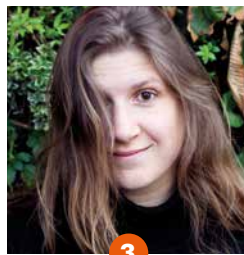
De redactie publiceerde in 2022 negen verdiepende artikelen en negen fotocolumns, op een toegankelijke manier online gepresenteerd.

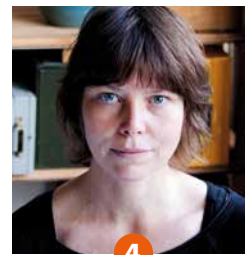
1

2

3

4

5

ACN VERKENT

Rondleiding De straat als vijandig huis, foto Merel Ritsma

De eigen stad leer je het beste kennen te voet of per fiets. Daarom organiseert ACN maandelijke stadswandelingen en (fiets)excursies door Nijmegen. Iedere laatste zondag van de maand maken we een breed publiek bekend met bijzondere architectuur en stedenbouw of bieden we hen een nieuw perspectief op de stad van vandaag.

Onder deskundige begeleiding van historicus Michiel Kruidenier, stedenbouwkundige Kees Teeken en architecten Frank Willems en Paul van Hontem laten we deelnemers anders kijken naar hun directe omgeving en zetten we aan tot verwondering.

Zondagrondleidingen

Al vroeg in 2022 werden de coronamaatregelen losgelaten en ging de samenleving van het slot. Na twee jaar gewerkt te hebben met een podcast, filmwandeling of audiotour als alternatief format konden we weer als vanouds rondleidingen organiseren met fysieke deelnemers. In ons maandelijke rondleidingenprogramma gaf Kees Teeken een wandeling door de Afrika- en Bouwmeesterbuurt, een fietstocht over de campus van de Radboud Universiteit en een themarondleiding over wederopbouwarchitectuur. Paul van Hontem verkende met een groep deelnemers het LIMOS-terrein en de spoorbuurt. Frank Willems begeleidde

‘Ondanks dat we in 2022 terugvielen op onze werkvorm voor rondleidingen van voor de pandemie, blijven positieve ervaringen met alternatieve formats als een podcast, filmwandeling of audiotour ons bij.’

twee fietstochten door de Waalsprong en een wandeling door het stationskwartier. Michiel Kruidenier ging op verkenning uit in de industriehavens in Nijmegen-West, een onbekende achterkant van de stad.

Gastrondleiders en specials

Naast de maandelijks stadswandelingen nodigden we in 2022 experts uit met een niet-ruimtelijke achtergrond als gastrondleiders of zochten we met een ‘special’ aansluiting bij ons jaarthema. Binnen de laatste categorie gaven Frank Willems en landschapsarchitect Mathieu Schouten twee rondleidingen door het stationskwartier tijdens de ‘Dag van het Stationsgebied’. Ze vertelden, al wandelend door het gebied, over de huidige en toekomstige inrichting van de publieke pleinen en tunnels van rondom het station. Met de deelnemers bespraken ze of het nieuwe station van Nijmegen, tussen alle ruimteclaims, weer een huiskamer voor de stad kan worden en vroegen hen om hierover schriftelijk input te geven voor ons programma ‘Het gastvrije station’.

Skate collectief De Rollende Mina’s nam ons mee op skatetour door Nijmegen. Gastrondleiders Simone Bauhuis en Eva Steverink vertelden over skatevriendelijke en inclusieve stad en het betrekken van skaters bij de inrichting van de openbare ruimte. Ze gaven uitleg over de Rollende Mina’s als feministisch/queer skateboard collectief en onderweg lieten ervaren skaters zien hoe je de openbare ruimte als skate ramp of grind rail benut.

Met schrijver en muzikant Massih Hutak keken we naar de symptomen van gentrificatie in de Nijmegen-West. Deze wijk aan de andere kant van het spoor veryuht, waardoor huizenprijzen stijgen. Hutak lichtte toe hoe hij zich in Amsterdam-Noord hard maakt voor de belangen van oorspronkelijke bewoners en trok de parallel met Nijmegen. Tijdens zijn rondleiding werd hij bijgestaan door stedenbouwkundige Ingrid van de Vossenbergh, gebiedsmanager Wout van Hees en de Nijmeegse rapper Roche Nieuwendam voor de lokale inbedding van zijn Amsterdamse bevindingen.

We sloten het jaar af met een rondleiding in samenwerking met stichting Vagebond over vijandige architectuur. Voor vertrek vertelde ‘public space detective’ Floor van Ditzhuyzen wat vijandige architectuur is en hoe het wordt ingezet om ongewenste groepen uit de stad te weren. Daarna leidde een ex-dakloze de deelnemers langs plekken waar daklozen samenkomen, slapen en leven – en waar ze dit niet meer doen omdat ze uit de openbare ruimte zijn verdrongen. Van Ditzhuyzen hield de groep onderweg scherp door hen te laten speuren naar ongestvrije plekken, die werden geormerkt van een sticker.

Ook in 2023 betrekken we aanvullend op ons rondleidingenprogramma gidsen met een andere invalshoek. Op die manier brengen we nieuwe perspectieven en verhalen in binnen ons programma. En ondanks dat we in 2022 terugvielen op onze werkvorm voor rondleidingen van voor de pandemie, blijven positieve ervaringen met alternatieve formats als een podcast, filmwandeling of audiotour ons bij. Waar het toegevoegde waarde heeft voor inhoud of publieksbereik blijven we deze werkvormen inzetten.

Rondleidingen op aanvraag

In 2022 organiseerden we ook voor het eerst sinds de coronacrisis weer rondleidingen op aanvraag. Eind april verzorgden Michiel Kruidenier, Kees Teeken en Tom Smits een architectuurwandeling voor 200 leerlingen van het Kandinsky College, in juni gaf Michiel Kruidenier introductie over het Ruimte voor de Rivieren-project voor 80 leerlingen van het Citadel College, waarna de leerlingen zelf het veld introkken, en in september gaf Frank Willems een rondleiding voor afdeling stedenbouw van gemeente Apeldoorn langs verschillende ontwikkelingen rondom de Waal in Nijmegen.

ACN CAFÉ

Tijdens ACN café staan projecten met een sociale-maatschappelijke invalshoek centraal, (nieuwbouw)projecten die kwaliteit toevoegen aan een buurt of wijk, maar vaak nog onbekend zijn bij buurtbewoners zelf. De formule is eenvoudig: we nodigen architecten, stedenbouwkundigen, landschapsarchitecten, opdrachtgevers én bewoners uit om hun projecten toe te lichten in een ontspannen, laagdrempelige setting en sluiten af met een borrel.

ACN café Ecodorp Zuiderveld

‘De cafés worden druk bezocht en we bereiken bewoners uit alle wijken van de stad, die we anders niet snel tegenkomen.’

Jager (Talis) en voorzitter van het kwaliteitsteam Ben Verfürden verzorgende presentaties tijdens de bijeenkomst.

Een maand later maakte de buurt kennis met de nieuwbouw en renovatie van scholengemeenschap Het Rijks en de Jorismavo (winnaar Architectuurprijs Nijmegen 2020-2021). In de hernieuwde aula van de school lichtte architect Yan Shi (Mecanoo Architecten) het ontwerp tot in detail toe. Ze vertelde over de nieuwbouw van de Jorismavo en de renovatie van het in Bossche Stijl ontworpen gebouw van Het Rijks, waar moderne ingrepen zijn gedaan maar ook recht is gedaan aan het oorspronkelijke ontwerp van architect C. Pouderoyen. Na de presentie leidden Shi en de leidinggevendenden van beide scholen de deelnemers rond over de campus en door de gebouwen (62 deelnemers).

Boven | Lezing Sietse Jager (Talis) tijdens ACN café Jerusalem
Onder | Rondleiding ACN café Jerusalem

Onze vrijwilligers flyeren deur-aan-deur om bij buurtbewoners belangstelling te wekken voor architectuur in hun eigen wijk. De cafés worden druk bezocht en we bereiken bewoners uit alle wijken van de stad, die we anders niet snel tegenkomen.

Vanaf het tweede kwartaal van 2022, toen de lockdown voorbij was, konden onze vrijwilligers de draad weer oppakken. In april organiseerden ze in de wijk Heseveld een bijeenkomst over de grootschalige renovatie van de wijk Jerusalem, waar 220 na-oorlogse woningen – gebouwd volgens het Airey bouwsysteem – tot op de fundering herbouwd werden tot gasloze, energiezuinige woningen met zonnepanelen. Architect Arnoo Holleman (ArchitectenGroep Gelderland), projectmanager Sietse

Tijdens het laatste ACN café stond ecodorp Zuiderveld in Nijmegen-Noord centraal, winnaar van de Nijmeegse Duurzaamheidsprijs 2020-2021. Dit grootste ecodorp van Nederland bestaat uit 46 (sociale) huurwoningen, een gemeenschappelijke ruimte met woonkamer en keuken, een gedeelde wasruimte, een luxe badkamer en een logeerkamer. Architect Peter Groot (Hoogte 2 Architecten), bestuurder Bernard Smits (Woningbouwvereniging Gelderland) en bewoner Marian Aarts spraken tijdens de bijeenkomst over dit bijzondere sociale woningbouwproject waar een duurzame leefgemeenschap in gezamenlijkheid woont.

Het vrijwilligersteam van ACN café bestond in 2022 uit: **Brigitte Dirksen, Olof Middelbeek, Anita Reitsema, Loes van Boeschoten, Tom Smits en Rick Hakkens.**

Symposium Seniorenhuisvesting, foto Thea van den Heuvel

BOUWKAMER NIJMEGEN

In 2016 richtte ACN Bouwkamer Nijmegen op. In de Bouwkamer worden actuele ontwikkelingen gepresenteerd aan professionals uit de brede bouwpraktijk van architecten, stedenbouwers, ontwikkelaars, makelaars, beleidsmakers, aannemers en adviseurs. In de vorm van een excursie, lagerhuisdebat of paneldiscussie worden professionals uit deze vakdisciplines bij elkaar gebracht om de verdieping van de regionale beroepspraktijk te stimuleren en de betrokkenheid bij de ontwikkeling van Nijmegen te vergroten.

Melden bij de uitvoerder

Melden bij de uitvoerder

Een open dialoog tussen de Bouwkamer en wisselende leden van de gemeente Nijmegen draagt bovendien bij aan voorbeeldstellend opdrachtgeverschap en meer maatschappelijk relevante projectresultaten. De Bouwkamer organiseert gemiddeld acht ledenbijeenkomsten per jaar, telt meer dan 80 leden en is daarmee hét netwerk voor bouwend Nijmegen.

Het actuele programma van de Bouwkamer wordt twee maanden van tevoren samengesteld door zijn ambassadeurs. Het eerste programma van het jaar werd vanwege de lockdown nog georganiseerd als livestream. **Noël Vergunst**, **Ewald Petersen** (gemeente Nijmegen), **Robert Dijk** (Portaal) en **Paul Geurts** (Woonwaarts) spraken over de ontwikkeling van inbreidingsgebied Winkelsteeg en het project NDW21. Het gesprek werd geleid door Michel Pott en Pieterneel Blankenstein. De bijeenkomst in februari kon weer met deelnemers plaatsvinden. **Henri Schimmel** (BPD) en **Edward Schuurmans** (KCAP) gaven presentaties over het project De Waalhoven in de Waalsprong, architect en Bouwkamerambassadeur Frank Willems verzorgde een inleiding. De focus in het programma lag op collectieve woonvormen en bouwen in uiterwaarden, met het landschap als referentiekader.

In maart vond de eerste bijeenkomst weer met publiek plaats. In het programma 'Tuus is wur ut hert ligt' spraken **Frank Groenen** (Kloggroep), **Wilco van Schaik** (NEC) en **Marie-Louise Verschure** (gemeente Nijmegen) over de vernieuwing en vastgoedontwikkeling van het NEC-stadion in Nijmegen. Een maand later vond het symposium

over betaalbaar wonen plaats, getiteld 'Seniorenhuisvesting: Een onbenutte kans voor de vastgoedmarkt'. Ronald Leushuis (wooncorporatie Talis), **Floor de Vroome** (Pleyade), **Erwin Drenth** (Bouwinvest) en **Jan Strating** (AIG Care & Living) spraken onder leiding van Christian Schouten over bouwen voor ouderen, dat zich moet richten op zelfredzaamheid, bij voorkeur in de wijk, sociale gemeenschappen en met zorg nabij.

In mei bezochten de Bouwkamerleden in 'Melden bij de uitvoerder' de gasloze, energiezuinige renovatie van de wederopbouwwijk Jerusalem. Daar werden 220 sociale huurwoningen, vlak na WOII gebouwd volgens het Airey-systeembouw, gefaseerd gesloopt en op de bestaande fundering opnieuw gebouwd als energie-neutrale woningen. De hernieuwde cultuurspinnerij Vasim werd in juni bezocht in een zomerspecial van 'Melden bij de uitvoerder', met een presentatie door kwartiermaker **Maarten de Wolf** en rondleidingen door **Eric-Jan de Rooij** (Lingotto), **Frederick Ulijn** (Lingotto), **Tom van Suilen** (Kloggroep). De bijeenkomst werd afgesloten met een barbecue bij Strandbar Stek en muziek door trio Rahaket.

In het najaar werd het programma vervolgd met een bezoek aan het nieuwbouwproject Havenkade in Nijmegen-West – met presentaties door projectleider **Christian Schuurman** en architect **Thijs Asselbergs** – en in november werd het jaar afgesloten een editie van 'Melden bij de uitvoerder' over NYMA Makersplaats – met een presentatie en rondleiding door architect Bas de Vries (NYMA Makersplaats).

OVER ACN

ACN betreft een zo breed mogelijk publiek bij de ontwikkeling van Nijmegen. Door actuele thema's op het gebied van stedelijke ontwikkeling en architectuur op de agenda te zetten, verbinden we (inter)nationale trends en gebeurtenissen aan de Nijmeegse context. Activiteiten organiseren we zelfstandig en in coproductie met partners. Dit doen we in een aantal heldere programmaformats: ACN presenteert, ACN college, ACN café, ACN verkent, de Dag van de Architectuur, Hoog // Diep en Bouwkamer Nijmegen.

Platformfunctie

ACN is het onafhankelijke Nijmeegse platform voor bijeenkomsten, excursies, college en debat, waar experts de actualiteit en tendensen in de architectuur, bouw, bestuur en creatieve sector presenteren, waar we het gesprek aangaan met inwoners en waar we reflecteren op de koers van de stedelijke ontwikkelingen. Het liefst op locatie, zodat praktijkvoorbeelden tot leven komen. Door (inter)nationaal befaamde sprekers en gerenommeerde specialisten uit te nodigen hun expertise te delen en die kennis te verbinden aan regionale opgaven, pogen we een regionale voorbeeldfunctie te vervullen. We zoeken daarnaast expliciet naar samenwerkingspartners in de regio Arnhem-Nijmegen. In 2023 zijn onze beoogde partners: Arthouse LUX, Radboud Reflects, gemeente Nijmegen, Ambassade van de Noordzee, De Bastei, architectuurcentrum CASA-Arnhem, GoShort, de opleiding Planologie van de Radboud Universiteit en de landelijke architectuurplatforms voor de Dag van de Architectuur.

Doelgroepen en formats

Per activiteit kiest ACN hoe specifieke doelgroepen het beste te bereiken: van de geïnteresseerde leek tot het vakpubliek. We stemmen programmaformat, doelstelling en doelgroep op elkaar af en stimuleren ontmoeting en interactie tussen verschillende doelgroepen. Dat doen we bijvoorbeeld door deelnemers met verschillende achtergronden samen aan één workshoptafel te zetten of door hen op locatie een bijzondere ervaring te laten delen, maar ook door steeds de juiste programmapartner en publiek te matchen met onze doelstelling.

- **ACN presenteert:** programma's over stedelijke actualiteit en ontwikkelingen vanuit het jaarthema;
- **ACN college:** colleges door architecten, kunstenaars, stedenbouwers en academici op het snijvlak van kunst, filosofie, stedenbouw en architectuur;
- **ACN café:** vrijdagmiddagprogramma's op locatie met een presentatie van nieuwe projecten in de wijk en een rondleiding en borrel;
- **ACN verkent:** excursies, rondleidingen en fietstochten onder leiding van lokale experts en gastrondleiders met een (niet)ruimtelijke achtergrond;
- **Hoog // Diep:** stadsredactie die schrijft over ruimtelijke ontwikkelingen in en om de stad, bestaande uit experts met een scherpe blik en een groot hart voor de leefomgeving.

Bestuur en organisatie

Het bestuur van Stichting Architectuurcentrum Nijmegen houdt actief toezicht op de organisatie, adviseert het projectbureau en is verantwoordelijk voor het beleid van ACN. Bestuursleden werken onbezoldigd en het bestuur hanteert een rooster van aftreden.

Het bestuur wordt gevormd door:

Martin-Paul Neys (1969) – voorzitter, portefeuille governance en inclusiviteit en architect bij Level of Detail;

Koen Fleuren (1976) – Hoofd campusontwikkeling van de Radboud Universiteit

Coralie van der Burg (1973) – penningmeester, portefeuille Bouwkamer en Project- en Procesmanager bij Stout Groep;

Rens Rikken (1976) – portefeuille stakeholders en adjunct-directeur bij Van Wijnen Projectontwikkeling;

Wander Hendriks (1988) – portefeuille vernieuwing en stedenbouwkundige bij CLAFIS ingenieurs en gemeente Nijmegen;

Nanet Hendriks (1993) – portefeuille communicatie en planontwikkelaar bij Giesbers Ontwikkelen en Bouwen in Wijchen.

Het projectbureau bestaat uit:

Dave Willems – directeur ACN, bouwkundige en filosoof;

Camiel Hendriks – programmamaker en student filosofie;

Merel Ritsma – communicatie, freelance songwriter en communicatiemedewerker bij Way To Blue;

Erik de Gans – administratie, zelfstandig ondernemer op gebied van toerisme, recreatie en cultuurhistorie;

Kiki Kolman – freelance programmamaker en moderator.

In 2022 bedroeg het aantal vaste krachten 1.2 FTE (freelance met jaarlijkse overeenkomst) en werd ACN voor de uitvoering van het programma ondersteund door zes vrijwilligers.

ACN denktank

Kennis en deskundigheid vormen de basis voor een actueel en inhoudelijk verdiepend programma. Daarom betreft ACN professionals met verschillende achtergronden actief bij het bedenken en samenstellen van de programmering. De ACN denktank komt zes keer per jaar bij elkaar in sessies van anderhalf uur. Dit gebeurt in de periode maart tot juli, met een afsluitende sessie in september.

De denktank bestond in 2022 uit:

Thea van den Heuvel – architectuurfotograaf en Bouwkamerambassadeur;

Wander Hendriks – stedenbouwkundige bij de Gemeente Nijmegen;

Koen Geraedts – architect, context specialist en eigenaar Atelier Herbestemming;

Mieke Dings – architectuur- en stadshistorica bij Bureau Dinges;

Nanet Hendriks – planontwikkelaar bij Giesbers Ontwikkelen en Bouwen;

Lisa Baltussen – stedenbouwkundige bij gemeente Nijmegen.

Totstandkoming jaarprogramma

Het jaarprogramma van ACN komt tot stand na meerdere overlegondes, waarin de leden van de denktank op basis van hun expertise en consultatie van de eigen achterban thema's inbrengen. Deze input wordt door het projectbureau zorgvuldig gewogen en samengebracht in een unaniem gedragen jaarthema.

Het concept jaarprogramma bespreken we in een aanvullende sessie met externe experts binnen en buiten ons netwerk. In 2022 waren dat: Noël Vergunst – wet- houder Stedelijke Ontwikkeling, Ruimtelijke Ordening, Grondbeleid, Cultuur – Harm Tilman – schrijver, docent en moderator – architectuurhistoricus Leon van Meijl,

Vincent Reukers – projectontwikkelaar bij VanWonen en
Jooske Baris – senior adviseur strategie en externe relaties
gemeente Nijmegen en voormalig directeur platform Stad.

Jaarprogramma 2023

In 2023 onderzoekt ACN met het jaarprogramma ‘New Dawn: krimpen voor de groeiende stad’ hoe Nijmegen groen kan groeien door te krimpen waar nodig. We bespreken de gevolgen van verdichten en zoeken naar kansen voor een gezonde stad die zijn impact op de directe en indirecte leefomgeving tot een minimum beperkt of er juist nieuwe waarde aan toevoegt. We organiseren perspectiefwisseling en agenderen vormen van architectuur en stedenbouw die rekening houden met het idee dat minder ook een optie is. Met ontwerpers, bewoners, bouwers, kunstenaars, beleidsmakers en onze culturele partners slaan we zo de weg in naar een stad die snoeit, groeit en bloeit. Met het jaarprogramma wil ACN:

- De verdichtingsvisie van Nijmegen verrijken met een toekomstbestendig perspectief op groei;
- Kwalitatief hoogwaardige publieke ruimte hoog op de Nijmeegse agenda zetten;
- Ontwerpers, beleidsmakers, politici en inwoners uit de regio samenbrengen om visies en ervaringen met elkaar te delen;
- Bewoners inspireren tot meer eigen initiatief bij de inrichting van de stad.

Communicatie

Hoe delen we onze programma’s en de resultaten daaruit met een breed en nieuw publiek? Nieuwsbrief en website blijven de basis voor onze online communicatie. Daarnaast versturen we persberichten naar (lokale) journalisten. Om buiten onze eigen bubbel ook andere geïnteresseerden uit stad, regio en land aan te spreken, hebben we meerdere strategieën. We gebruiken sociale media voor een breed en themagericht bereik van de professionele doelgroep (LinkedIn), een breed publiek (Facebook) en een groeiende nieuwe gemeenschap van vormgevers, illustratoren, fotografen en algemene volgers (Instagram). Aanvullend flyereren we op goed bezochte (publieke) locaties en bij de bouwkunde- en architectuuropleidingen aan de HAN en ArtEz.

Reflectie

Net als in 2020 en 2021 hebben we begin 2022 vanwege de pandemie en de daarbij horende maatregelen ons programma via andere formats en kanalen aangeboden. YouTube en Vimeo waren weer onontbeerlijk om mensen via hun laptop of telefoon te bereiken met livestreams en terugblikken. We hebben verschillende producties gemaakt met verschillende partners die we via hun of onze account content deelden met hun eigen achterban.

Na het eerste kwartaal van 2022 vervielen de meeste coronabeperkingen en konden we tot groot genoegen weer publiek uitnodigen bij onze programma’s. Echter, na twee jaar pandemie bleken mensen in 2022 niet meer vanzelf de weg naar de zaal te vinden. Om ons bereik zo groot mogelijk te houden zijn we daarom doorgegaan met videoregistraties van onze programma’s. Door opnames van programma’s online te publiceren bereiken de thema’s die we agenderen ook na afloop van het evenement publiek en vergroten we onze impact. Eind 2022 begonnen bezoekersaantallen weer aan te trekken en durven we voorzichtig optimistisch te zijn over onze doelstellingen wat betreft bezoekersaantallen voor 2023. Met onze audiovisuele partner Niet Nix Productions onderzoeken we welke videoformats – zoals samenvattende aftermovies – het beste ingezet kunnen worden om mensen naar de zaal te krijgen én ons online bereik te vergroten.

Omdat onze rondleidingen weer fysiek plaats kunnen vinden, zijn we tijdelijk gestopt met het maken van podcasts en audiotours, maar we blijven enthousiast over deze werkvormen. Luisteraars kunnen programma’s terugluisteren en in hun eigen tijd, tempo en zelfgekozen gezelschap de stad (her)ontdekken. Het heeft er tijdens de pandemie voor gezorgd dat we doelgroepen hebben aangesproken die we niet zouden bereiken via onze gebruikelijke kanalen of een activiteit op locatie. In 2023 gaan we met onze communicatiemedewerker onderzoeken waar we podcasts en audiotours het beste kunnen inzetten ter versterking van de inhoud en het vergroten van het publieksbereik.

De achterban van programmapartners blijft een belangrijke (strategische) rol spelen in het verbreden van ons publieksbereik. Dit jaar spreken we via de kanalen van Radboud Reflects, Arthouse LUX, Ambassade van de Noordzee, Wintertuin | De Nieuwe Oost, Go Short en De Bastei. Het blijft daarbij de uitdaging om nieuw publiek aan te spreken en te binden en het vertrouwde publiek mee te blijven nemen. De mogelijkheid van nieuwe mediakanalen zetten we daarbij zoveel mogelijk aanvullend in.

Website staat centraal

De website is het centrale punt voor al onze communicatie en is in een tijd waarin meer online dan offline plaatsvindt, steeds belangrijker geworden. Bezoekers weten de informatie die ze zoeken sneller te vinden en herkenbare beeldmerken per programmaonderdeel zorgen voor visuele ankerpunten. We blijven verder bouwen aan onze website om het navigeren op onze pagina's steeds verder te verbeteren. Een aandachtspunt is om op onze homepage nog duidelijker naar voren te brengen wie ACN is en wat we doen, met name voor het nieuwe publiek dat ons nog niet kent. Daarom gaan we werken met een heldere pay-off voor onze merknaam 'ACN'. Daarnaast hebben we in het eerste kwartaal van 2023 herkenbare beeldmerken laten maken door onze vormgevers voor de programmalijnen ACN presenteert, ACN college, ACN verkent en ACN café. Dit heeft geleid tot meer samenhang in de content op onze website, betere herkenbaarheid van de verschillende programmalijnen en bovenal tot een visueel beter leesbare website.

Nieuwe vormen van communicatie en programma

Met onze website en nieuwsbrief bereiken we onze meest actieve doelgroep, maar willen we relevant blijven dan moeten we nog gericht gaan communiceren via andere en nieuwe kanalen. Dat doen we door per programmaonderdeel te kijken welke doelgroep, format en communicatievorm op elkaar aansluiten. Maar ook door communicatie nog meer als integraal onderdeel te zien van het programma maken zelf, zodat inhoud, vorm en presentatie een nog logischer geheel vormen. We blijven werken aan manieren voor het verbreden van het publieksbereik met video's, podcasts of lokale experimenten om studenten, starters, jong vakpubliek en nieuwe Nijmegenaren te bereiken.

Publieksbereik

We zien een organische groei van LinkedIn, Facebook en Instagram met 100-200 volgers per jaar en kijken steeds welke communicatievorm het best aansluit bij de doelgroep en het format. Onze grootste groep volgers is tussen de 35-44 jaar oud en bestaat uit (ongeveer) evenveel vrouwen als mannen. Zo'n 50 procent van de volgers komt uit Nijmegen.

In 2022 zagen we net als het jaar ervoor een relatief grote groei van het aantal volgers op Instagram, maar qua bereik springt vooral LinkedIn er tussenuit: een post op dit

platform bereikt in verhouding tot Facebook en Instagram vijf keer meer publiek (gemiddeld 800 tot 1000 accounts per post). Op de sociale media trekken bijdragen met een sociale insteek de meeste aandacht. We zien ook dat we in onze communicatie meer mensen bereiken wanneer we een oproep/prijsvraag koppelen aan een activiteit of een artikel van stadsredactie Hoog // Diep. Zulke laagdrempelige acties spreken aan en bieden kansen voor het bereiken van nieuw publiek.

Ook de laagdrempelige programma's van ACN café in de wijk, die we in 2022 hebben hervat, bieden potentie om nieuwe doelgroepen aan ons te verbinden. Daarom gaan we van de omslag van ons jaarprogramma, gemaakt door Studio Another Day, Ansichtkaarten uitbrengen waarmee geïnteresseerden zich kunnen inschrijven voor onze nieuwsbrief. Deze kaarten nemen we mee naar onze activiteiten en leggen we neer op publieke plekken, zoals Arthouse LUX, VVV Rijk van Nijmegen en het cultuurcafé van de Radboud Universiteit.

Stadsredactie Hoog // Diep biedt volop kansen om via publicaties, podcasts, fotoreportages of andere media een breed en nieuw publiek te interesseren. De artikelen worden goed gelezen door een uiteenlopende doelgroep en staan op de radar van de lokale media. Bij producties die Nijmegen als voorbeeld nemen om landelijke thema's aan te snijden, kunnen we de inhoud gemakkelijker delen met regionale en landelijke media: De Gelderlander, ArchiNed, De architect en Architectenweb, Trouw of de Volkskrant.

Programma en artikelen kunnen nog breder onder de aandacht gebracht worden door sprekers en geïnterviewden actief te betrekken bij de aankondiging of terugblik. Ook in 2023 zetten we hen weer in als communicatiekanaal. Daarnaast vraagt meer online content ook om meer beheer en het blijven genereren van aandacht. Daarom hebben we het projectbureau in 2022 versterkt met een nieuwe communicatiemedewerker.

Toelichting financiën ACN

ACN kent een breed financieel draagvlak. Gemeente Nijmegen steunt ACN met een meerjarige vaste bijdrage, in 2019 jaar hebben we met VanWonen een nieuwe hoofdsponsor aangetrokken en in 2020 heeft Hans Janssen Garantiemakelaars het stokje van de Rabobank als hoofdsponsor overgenomen. Het aantal reguliere sponsors en donateurs is in 2022 iets afgenomen, dus we hebben voor 2023 de ambitie gesteld om de totale sponsorinkomsten minimaal weer op het niveau van 2021 te krijgen. Het aantal Bouwkamerleden is stabiel gebleven. Daarnaast hebben we een vaste inkomstenstroom uit recettes van rondleidingen en het vaste programma. De bijdrage van het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie blijft de belangrijkste pijler voor het jaarprogramma.

Afgelopen jaren hebben we onze vaste lasten gereduceerd, ten gunste van onze productiviteit. Het percentage vaste beheerslasten – huisvesting, kantoorkosten, (financiële) administratie en promotie – bedraagt zo'n 25% van de totale lasten. Ongeveer 75% van de lasten komt ten goede aan het ontwikkelen van de inhoud, voorbereiding, productie en uitvoering van het programma. Door de geplande verhuizing naar het NYMA-kwartier in 2023 zullen onze huisvestingslasten halveren, wat een verder positief effect zal hebben op de verhouding tussen vaste lasten en programmakosten. Vanwege de te maken verhuiskosten in 2023 zal dit effect vanaf 2024 zichtbaar zijn in het resultaat.

ACN heeft 2022 afgesloten met een negatief bedrijfsresultaat van 0,9% vanwege tegenvallende recette- en sponsorinkomsten, gestegen kosten door inflatie en personele wisselingen op het projectbureau. Onze verwachtingen voor 2023 zijn echter positief vanwege oplopende recette-inkomsten, dalende huisvestingslasten, het aantrekken van nieuwe sponsors en extra subsidie. Voor de cijfers verwijzen we graag naar het financiële jaarverslag op onze website.

Risicoanalyse

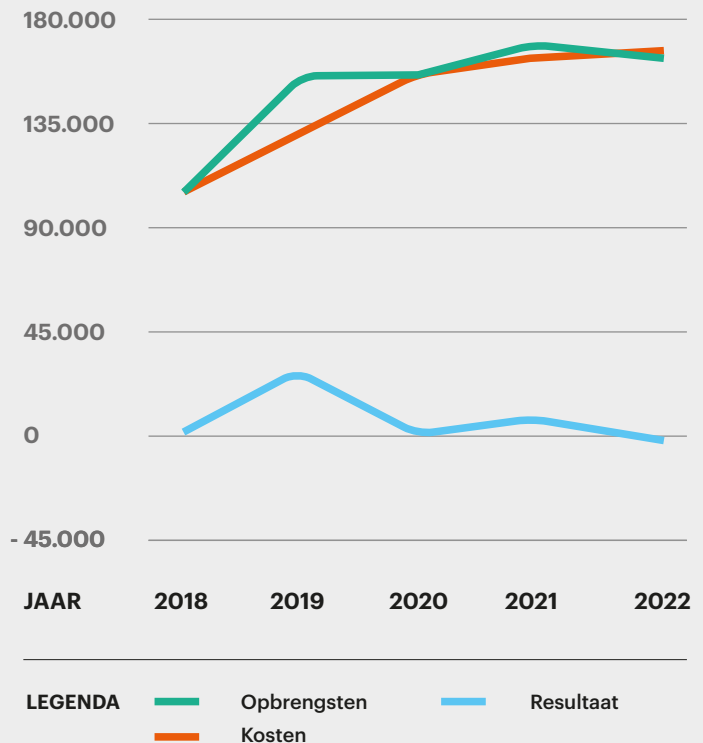
Om voorbereid te zijn op tegenvallende inkomsten of onverwachte uitgaven, bouwt ACN aan een financiële buffer van verantwoorde omvang. Daarnaast hebben we verschillende financiële scenario's doorgerekend, waarbij we de continuïteit van ons publieksprogramma voor één jaar (doorlopend programma) en maximaal twee jaar (gereduceerd programma) kunnen waarborgen.

2022

Onze programmaspecial PLEK is bijna geheel volgens plan uitgevoerd. Begin 2022 hadden we nog te maken met beperkende coronamaatregelen, waardoor we het programma 'Goud geld: oorzaken van de wooncrisis' hebben vervangen door interviewserie 'De rechtvaardige stad'.

Winst en verlies ACN 2018-2022

Bedrag in €

Direct na de lockdown hebben we in februari als extra programma binnen ons jaarthema i.s.m. gemeente Nijmegen ‘Stadsgesprek stadseiland’ georganiseerd. ACN verkent kon vanaf februari weer zonder restricties van start gaan, het eerste ACN café vond in april plaats en de uitreiking van Architectuurprijs Nijmegen 2020-2021 werd verplaatst naar juni. De eerste ACN cafés en Bouwkamerbijeenkomsten vonden plaats als livestream en vanaf maart weer fysiek of in hybride vorm. Stadsredactie Hoog // Diep kon in 2022 ongehinderd doorwerken. Omdat het programma ‘Kwartiermakers’ in het najaar geen doorgang kon vinden sloten we het jaar af met het bundelen van interviewserie ‘De rechtvaardige stad’ in een klein boekwerk.

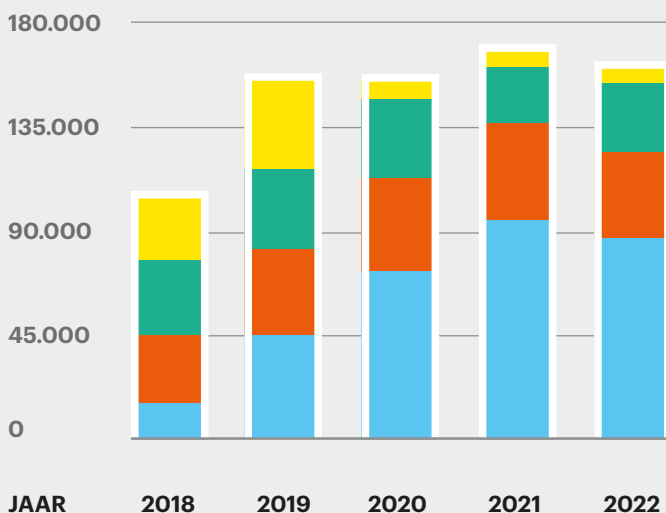
Het resterende programmabudget voor de Bouwkamer uit 2022 wordt meegenomen naar de programmering in 2023. Daarnaast nemen we budget op voor het 25-jarig jubileum van ACN in 2023 en hanteren we in onze begroting een correctie voor inflatie van 12%.

Onze inkomstenstroom uit recettes van was in 2022 nog niet op het oude niveau door na-effecten van de coronacrisis. De bezoekersaantallen van de eerste activiteiten uit 2023 stellen ons echter positief over een herstel van de recete-inkomsten en ook sectorbreed is een toename zichtbaar in bezoekersaantallen. Om publiek in 2023 meer aan ons te binden gaan we passe-partouts aanbieden voor onze ACN collegereeks en om de drempel te verlagen hebben we de tarieven voor als onze programma’s gelijkgesteld en studentenkorting verder doorgevoerd in al onze programma’s.

In 2022 bedroeg het aantal vaste krachten (projectteam) 1,2 FTE (freelancers met jaarovereenkomst). Door wisselingen op het projectbureau is de beoogde groei van 0,2 FTE dat jaar nog niet behaald. In 2023 hebben we de ambitie om deze groei alsnog te realiseren door een urenuitbreiding van onze nieuwe programmamaker en communicatiemedewerker.

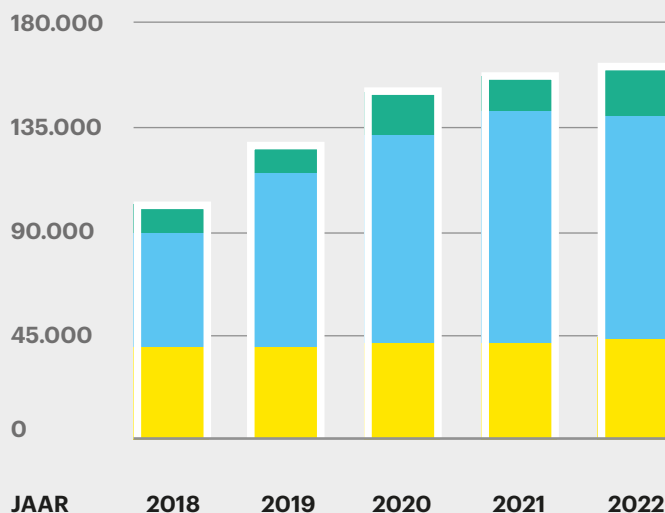
Opbrengsten ACN 2018-2022

Bedrag in €

Kosten ACN 2018-2022

Bedrag in €

LEGENDA Projecten Sponsors
 Bouwkamer Nijmegen Subsidie

LEGENDA Bouwkamer Nijmegen Organisatie
 Programma

Bezoekersaantallen

Januari

Bouwkamer	45
Winkelsteeg en NDW 21 (livestream)	
Hoog // Diep	120+
Kiek: Code grijs (fotocolumn)	

Februari

ACN college	13 / 165+
Unknown Architects (hybride programma & video)	
ACN presenteert	95 / 700+
Stadsgesprek Stadseiland (hybride programma & video)	
ACN verkent	17
Wederopbouw (rondleiding)	
Interviewserie De rechtvaardige stad	275+
Anne Seghers: Koester de HEMA (artikel)	
Hoog // Diep	75+
Stadsgesprek Nijmegen door de ogen van ... student Antonia Leise (artikel)	
Bouwkamer	40
De Waalhoven (zaalprogramma)	
Hoog // Diep	110+
Kiek: Zo gek als een deur (fotocolumn)	

Maart

ACN presenteert	18 / 60+
Nieuwe woonculturen (zaalprogramma & video)	
ACN verkent	14
Jerusalem en Afrika- en Bouwmeesterbuurt (rondleiding)	
Hoog // Diep	365+
Nijmegen door de ogen van ... ex-dakloze Ton (artikel)	
Bouwkamer	38
Tuus is wur ut hert ligt (zaalprogramma)	
Hoog // Diep	35+
Kiek ... Bonte industrie (fotocolumn)	

April

ACN college	14 / 180+
Tomas Dirrix (hybride programma & video)	
ACN & LUX presenteren	42 / 60+
Ik wil een huurwoning! (zaalprogramma & video)	
ACN café	47
Jerusalem	

ACN verkent	6
Radboud Universiteit (rondleiding)	
Hoog // Diep	130+
Flitsbezorging. In de buurt maar niet van de buurt (artikel)	
Bouwkamer Nijmegen	42
Betaalbaar wonen (symposium)	
Hoog // Diep	35+
Kiek: Nimweegse handelswaar (fotocolumn)	

Mei

ACN café	62
Het Rijks en Jorismavo (zaalprogramma)	
ACN presenteert	22 / 45+
Pionieren in Winkelsteeg (zaalprogramma & video)	
ACN verkent	10
LIMOS-terrein (rondleiding)	
Interviewserie De rechtvaardige stad	245+
Anouk Reintjens: Groot maatschappelijk hart (artikel)	
Hoog // Diep	345+
Winkelsteeg. Van smoezelig bedrijventerrein naar levendig stadsdeel (artikel)	
Bouwkamer Nijmegen	40
Melden bij de uitvoerder: Jerusalem (rondleiding)	

Juni

ACN college	15 / 80+
Raamwerk (zaalprogramma & video)	
ACN presenteert	45 / 45+
Wederopbouw (rondleiding)	
Dag van de Architectuur	33
Nieuwe Nijmeegse Architectuur 2021-2020 (open huis)	
Architectuurprijs Nijmegen 2021-2020	104
(zaalprogramma)	
ACN verkent	20
Waalsprong-Oost (rondleiding)	
Hoog // Diep	110+
Nijmegen door de ogen van ... kinderen Pim en Jet (artikel)	
Bouwkamer	45
Melden bij de uitvoerder: Vasim (rondleiding)	
Hoog // Diep	20+
Kiek: Tuintje in mijn stad (fotocolumn)	

Juli

Interviewserie De rechtvaardige stad	165+
Wouter Veldhuis: Rechtvaardigheid begint bij de bodem (artikel)	
Hoog // Diep	205+
Nijmegen Vooruit. Van Verfraaiingsvereniging tot slogan city (artikel)	
Hoog // Diep	45+
Kiek: Staycation in Nijmegen (fotocolumn)	

September

ACN college	10 / 140+
Floor Frings (zaalprogramma & video)	
ACN ver kent	23
Het station als verblijfspot (rondleidingen Dag van het stationsgebied)	
ACN café	25
Ecodorp Zuiderveld	
ACN ver kent	21
Waalsprong-West (rondleiding)	
Hoog // Diep	210+
Nijmegen door de ogen van ... stadsarcheoloog Harry van Enckevort (artikel)	

Oktober

ACN presenteert	58 / 135+
Het gastvrije station (zaalprogramma & video)	
ACN ver kent	19
Stationskwartier	
Interviewserie De rechtvaardige stad	150+
Marian Stuiver: Met natuur om de tafel (artikel)	
Hoog // Diep	145+
Gebouwd dankzij tegenspoed (artikel Maand van de Geschiedenis)	
Bouwkamer Nijmegen	32
Melden bij de uitvoerder: Havenkade (rondleiding)	
Hoog // Diep	35+
Kiek: Het straat geschreven (fotocolumn)	

November

ACN ver kent	6
De stad als skatepark (rondleiding)	
ACN college	13 / 65+
Veerle Alkemade en Catherine Koekoek (zaalprogramma & video)	

ACN ver kent	20
Designerfietsen in Nijmegen-West (rondleiding)	
ACN ver kent	11
Kanaalhavens Nijmegen-West (rondleiding)	
Interviewserie De rechtvaardige stad	115+
Kees Schuyt: Op naar de verzorgingsregio (artikel)	
Hoog // Diep	30+
Kiek: Industriële kracht aan kabbelend kanaal (fotocolumn)	
Bouwkamer	42
Melden bij de uitvoerder: NYMA Makersplaats (rondleiding)	
December	
ACN & LUX presenteren	38
Samen sterker met wooncoöperaties (zaalprogramma)	
ACN ver kent	16
De straat als vijandig huis (rondleiding)	
Interviewserie De rechtvaardige stad	115+
Massih Hutak: Zachte waarden maken de stad (artikel)	
Hoog // Diep	135+
Eigentijds wijkvoorzieningen als sociaal cement (artikel)	
Hoog // Diep	25+
Kiek: Rood tegen wit (fotocolumn)	

Publicaties

Interviewbundel	75
De rechtvaardige stad. Stadmakers en denkers over de stad als collectief project	
ACN routekaart	25+
Nieuwe Nijmeegse architectuur 2020-2021	

Colofon

Teksten, redactie en eindredactie

Architectuurcentrum Nijmegen

Grafisch ontwerp

RaphaEla

Druk

Janssen Repro

Beeldverantwoording

ACN, tenzij anders vermeld

Subsidieverstrekkers

Gemeente Nijmegen,
Stimuleringsfonds Creatieve Industrie

Hoofdsponsors

Poelmann van den Broek, Giesbers Wijchen,
Van Wonen, Hans Janssen Garantiemakelaars

Sponsors

BPD | Croes Bouwtechnisch Ingenieursbureau b.v.
| Croonen Architecten | De Variabele | Steenhandel
Gelsing | Hendriks Bouw en Ontwikkeling |
Hubbers interieurmakers | JVZ Raadgevend
Ingenieursburo b.v. | Van de Klok BV | opZoom
architecten b.v. | Peutz BV | Rabobank Rijk van
Nijmegen | Trebbe Wonen | Van de Water Bouw
en Onderhoud | Van Wijnen Projectontwikkeling |
Thea van den Heuvel Fotografie | van Hontem
architecten

'Biedt de groeiende stad voldoende plek aan mensen met uiteenlopende achtergronden en met een verschillende positie op de maatschappelijke ladder? Het is van belang om blijvend aandacht te hebben voor de rechtvaardige stad.'

